

כאמרו קרן לא עם נטונו . **המה נחמיה נחמיה**
(פסל נחמיה) . היום נחמיה נחמיה
שם נחמיה נחמיה נחמיה (נחמיה נחמיה נחמיה)
שם נחמיה נחמיה נחמיה (נחמיה נחמיה נחמיה)
הנה נחמיה נחמיה נחמיה (נחמיה נחמיה נחמיה)
הנה נחמיה נחמיה נחמיה (נחמיה נחמיה נחמיה)
הנה נחמיה נחמיה נחמיה (נחמיה נחמיה נחמיה)
הנה נחמיה נחמיה נחמיה (נחמיה נחמיה נחמיה)
הנה נחמיה נחמיה נחמיה (נחמיה נחמיה נחמיה)

עלון שבועי

מראי מקומות לעיון בדרך היומית

בית מדרש גבוה
לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו

מיסודה של עמותת
"משול ערימת"
רחוב שאנת אריה 25 / 17
קרית ספר 71919 מודיעין עילית
ארץ ישראל

גליון מספר 449

הונצח ע"י בנם הנח"צ
הר"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון

לע"פ הר"ר צבי בתר"ר מרדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ז"ל

בס"ד, כג אייר התשע"ב. מסכת תמיד דף ל – מסכת מדות דף לו

תקרת העזרה והכתלים יעכבו את זריחת השמש. [אמנם לדברי הנצי"ב שהובאו באות הקודמת לא קשיא]. **ובדרך הקודש** (קדושה שמינית סימן ו') הביא **מהמהרי"ט** שהקשה, דהמזבח אינו מעכב אור השמש, כיון שבשחרית החמה במזרח ומפתח שער ניקנור נכנס נצוץ השמש מכוון כנגד פתח ההיכל. ותירץ הדרך הקודש, דסוגיין אתיא כרבי יוסי **דובחים** (נח). דסבירא ליה דהמזבח עמד בצפון ומסתיר זריחת השמש כנגד הפתח. ועיין באות הבאה.

ו) **בא"ד**, שם. אבל **רש"י ביומא** (סב:). **ד"ה על**, כתב הטעם דהוי בטבעת השניה כדי שיוכלו לתפוס את רגלי הבהמה בטבעת הראשונה. והקשה **התוס' רי"ד** (שם), דהטבעות היו רחוקות זו מזו ד' או ו' אמות, והיאך יתכן שראש הבהמה יהיה בטבעת זו ורגליה בטבעת אחרת. ותירץ **התפארת ישראל** (פ"ד מ"א בועז אות ו'), דכבשי התמידים היו גדולים ביותר כמבואר בתוס' **במנחות** (פו). **ד"ה שגובהן**. ועוד, שקשר את רגלי התמיד בחבלים עד הטבעת. אמנם הקשה, דאחר שעקדו את ידיו עם רגליו אי אפשר לאוחזם בטבעת.

ז) **מפרש ד"ה שחט וכו'**, בתוה"ד, שעולה בכבש שהוא בדרום ופונה לימין פוגע בקרן דרומית מזרחית תחלה וכו' ובסו"ד שביאר דהיינו משום דבעינן להתחיל בקרן מזרחית דרומית משום דילפינן לה מחטאת. אמנם **התוס' ביומא** (טו:). **ד"ה ניתב וכו'** (השני), דכששוחט על ירך המזבח צפונה ופונה לימין, פוגע תחלה בקרן מערבית דרומית. ותירצו, דסבירא לן כמאן דאמר (שם לו). דחצי עזרה עד הפתח הוי צפון, וצריך לשחוט להלן מן המזבח כנגד הפתח ולכך כשהקיף בימין פגע קודם בקרן מזרחית צפונית. והקשה **העולת תמיד**, דדברי התוס' שייכי בשאר קרבנות אבל בתמיד דנשחט בטבעת שהיה כנגד המזבח בצפון, הדרא קושיית התוס' לדוכתא.

פרק לא היו כופתין

דף ל ע"ב

א) **מתני'**, **מי שזכו באברים אוחזין בו**. התוס' יו"ט (פ"ד מ"א), הוכיח מכאן כשיטת הרמב"ם (פ"א מתמידין ומוספין ה"ו), דלא היו קושרין את התמיד כלל אלא אחוהו בידיו ורגליו, וכונת מתניתין "מעקדין" אוחזים. אבל **העולת תמיד** כתב, דאף אי מעקדין היינו קושרים, צריכים לאחוז בו בשעת השחיטה משום דלא כפתוהו בדרך הרגילה ואיכא חשש שיפרכס ויבוא לידי פסול. וכן משמע **במפרש ד"ה מי שזכו**.

ב) **מפרש, ד"ה ראשו, בסוה"ד**, וראשו של טלה לדרום עורה אצל מזבח וכו'. אמנם **ר"ע מברטנורא** (פ"ד מ"א) כתב, דראשו לצד המזבח משום דחיישינן שמא יעשה גללים בשעת השחיטה, ואינו דרך ארץ שיהיה לצד המזבח.

ג) **מפרש, ד"ה השוחט עומד וכו'**, בסוה"ד, והמקבל עומד כנגדו באלכסון ומצדד כדי שיהא פניו כלפי דרום. הקשה **בחידושי הגר"א** (פ"ד מ"א), מנא ליה למפרש זאת. ובתפארת ישראל (פ"ד מ"א יכין אות ז') ביאר, דאין זה ראוי שיהיו אחריו להיכל, ומה שפניו לדרום היינו כדי שיהיה מוכן לזרוק את הדם מיד למזבח, שהיה בדרום.

ד) **מפרש, ד"ה תמיד של וכו'**, שהשמש באה מן המזבח לפיכך מושכו השוחט לצד מערב להרחיקו מן הכותל מזרחית וכו'. הקשה **הנצי"ב** (ספרי פנחס, פיסקא יא, עמוד רמה), הא כיון דשחיתת התמיד היתה כשהאיר המזרח כמבואר **ביומא** (פ"ג מ"א) שהוא הרבה קודם נץ החמה, ואין שייך שהחמה תזרח עליו ממש. ונקט, שאין הכונה שהחמה תזרח עליו בשעת השחיטה, אלא שיהיה מקום שאם היתה חמה היתה זורחת עליו.

ה) **מפרש, ד"ה על טבעת שניה, בתוה"ד**, ואם היה שוחט בסדר הראשון אם כן היה המזבח מעכב אור השמש לבא על ידו וכו'. הקשה **התוס' יו"ט** (פ"א מ"א), דאכתי לא סגי בהרחקה זו אף דהוי י"ב אמות, כיון דגובה המזבח הוא ט' אמות והצל ארוך מאד בבוקר. ובתפארת ישראל (פ"ד מ"א בועז אות ו') הקשה, דדוקא בתקופת טבת דהחמה יוצאת בקרן מזרחית דרומית המזבח מאפיל אבל בשאר ימות השנה דהחמה יוצאת על פני המזרח, או בקרן צפונית מזרחית כמבואר **בערוכין** (נו:), אין צל המזבח מאפיל. ובעולת תמיד הקשה, דאף אם ירחיקו את התמיד מהמזבח, אכתי

תמיהת הגר"א.

(ב) **מתני'**, **חתך את הראש**. הקשה הרש"ש, אמאי אין חותכין את הראש קודם ההפשט, ואז יוכל להפשטו בבת אחת. **ובתפארת ישראל** (פ"ד מ"ב יכין אות יג) כתב, דהוא משום **דבקרא** (ויקרא פ"א פ"ו) כתיב קודם "והפשט" ואחר כך "ונתח".

(ג) **מפרש**, ד"ה היה וכו', **בסוה"ד**, וקודם שיחתוך ממנה שום אבר חותך את הראש ולא מפשיטן שהרי קודם הוא בהקטרה ונאה לחותכו קודם. **והראב"ד** כתב, דאינו גומר את ההפשט משום שצריך לחתוך את הראש קודם שקורע את הלב, ואם יפשיט את העור שכנגד החוזה ולמטה תתקור הבהמה, ויתקור הלב שבתוכה ולא יצא הדם בטוב. **ובתפארת ישראל** (פ"ד מ"ב יכין אות יב) כתב, דהוא משום שעור הצואר אינו מחובר, כמבואר **בחולין** (פ"ג מ"ט), ואם יפשיט יותר מנגד החוזה יפול העור עד הראש, ויקשה עליו לחתוך את הראש במדוקדק עד הצואר בלבד. **ובחידושי הגר"א** (פ"ד מ"ב) כתב, דבקרא מצינו דהראש והכרעיים לא הו בכלל נתחי הקרבן דהא כתיב והנתחים וראש וכרעיים, ואינן בחד קרא, וקרא אחרינא מפסיק בינייהו, שמע מינה אין הראש בכלל נתוח, ולכך בעינן לחתוך קודם גמר ההפשט את הראש והכרעיים, כדי שלא יחול עליהם דין נתחים.

(ד) **מתני'**, **חתך את הכרעיים**. עיין **במפרש** ד"ה **ונתנו למי**, **והרש"ש** כתב, דהוא חלק התחתון של הרגל הנקרא רגל. [וזהו מה שכתב הרא"ש עד הארכובה, היינו ארכובה הנמכרת עם הראש]. **ובתוס' יו"ט** כתב, שאין כוונת המפרש על כל הרגל וגם על חלק השוק והירך, דאת סופיהם חתך אחר כך. אלא כוונתו מהירכים עד הכרע. **וברנן לבקר** כתב, **דהתוס' יו"ט** קרא ירכים גם לשוק, וכוונתו ממקום הכריעה שהוא הרגל עד הירכים דהיינו השוק. **ועיין תפארת ישראל** (יכין אות יד), **ומלאכת שלמה**.

(ה) **מפרש** ד"ה **ונתנו וכו'**, **בסוה"ד**, שמאחר שהופשטו הידים עד כנגד החוזה יכול לחתוך כל ארבע רגלים יחד. וכן כתב **הראב"ד**. **ובתפארת ישראל** (פ"ד מ"ב יכין אות יד) כתב, דאף דמבואר (בעמוד ב') דהכרעים ניתנו לכהן שזכה בקרבים שניטלו לאחר מכן, חתכו קודם את הכרעיים משום דאותם ב' הכרעיים הסמוכים לחוזה בולטים מגוף הבהמה, ומפריעים למפשיט בניתוח.

(ו) **מתני'**, **קרע את הלב**. כתב **הרא"ש**, דנראה לו שמשנה זו אין מקומה כאן אלא אחר שקרע את הגוף לגמרי, כיון דקודם קריעה אי אפשר להוציא את הלב המוקף בצלעות. **ובתפארת ישראל** (פ"ד מ"ב יכין אות יז) יישב גירסא דידן, דיש לומר שמכניס ידו בבית השחיטה עד שמגיע אל הלב וקורע אותו, כדי שהדם יזוב החוצה דרך בית השחיטה ולא יתלכלכו אברי הבהמה. **וברש"ש** כתב, דהוי כעורות לבובין דמבואר **בעבודה זרה** (לב), דקורעין כנגד הלב ומוציאים את הלב.

(ז) **מפרש** ד"ה **קרע את הלב**, **בסוה"ד**, ובכל הסדר הזה אין שום פסוק כי אם סברא לפי מה שנכון לעשות עושין. אבל **הרמב"ם** (פ"ו ממעשה הקרבנות ה"ט) כתב, דהוי דין התורה. **והראב"ד** (בתורת כהנים ויקרא דיבורא דנדבה ו' ב') כתב, דסדר הנתחים אינו מפורש בקרא, אלא כפי מנהג הקצבים שהיו מקצבים כן לבעלי סעודות ולשולחנות מלכים.

(ח) **מתני'** **והוציא את דמו**. כתב **הרא"ש**, דבשעת השחיטה הטלה גונח

ובכך נמשך הדם ממקום השחיטה אל הלב, ודם זה לא נתקבל בכלי שרת ולכך נפסל. אבל **הראב"ד** (לקמן לב:) כתב, דיש ענין למעט בדם האברים. **ובמקדש דוד** (סימן טז אות א') כתב, דבדם התמצית איכא איסור ד"ממשקה ישראל" ומה שהותר דם הנפש למזבח, היינו לזריקה, ולא להקטרה.

(ט) **מתני'**, **עלה לרגל הימנית**. כתב **הראב"ד**, דהתנא נקט לשון "עלה" משום שהבהמה תלויה כשראשה למטה, ועד עתה נתעסק אצל החוזה והראש למטה, ועתה עולה ומתעסק אצל הרגליים. עוד פירש, דהיה מעין מדרגה ששם היה מפשיט ומחתך.

(י) **מפרש** ד"ה **מדיחין אותן**, במיעוטן של שולחנות בשולחן הקטן של שולחנות של שיש שבבית המטבחים וכו'. אבל **הרא"ש** כתב, דהכונה לכלי וכדמצינו **בבבא מציעא** (עד). מעטן של זיתים, וכן כתב **הראב"ד**. ומוסיף, דמה שהדיחו בכלי הוא משום שהוא יותר גבוה ויותר נוח להדיח בו. עוד פירש, שבצד אחד בשולחן היה עשוי בית קיבול רחב ששם הניחו את הקרביים.

(יא) **מתני'**, **על השולחנות של שיש**. כתב **הראב"ד**, דעשו של שיש משום שאין הבשר מסריח כמו בשאר שולחנות. כמבואר **לקמן** (בעמוד ב')..

(יב) **מתני'**, **והפריש את הריאה מן הכבד וכו'**. כתב **המקדש דוד** (פ"ה ה"ג), דמהכא מוכח דדין כליל דעולה אינו משום דין הקטרת אימורין דכל הקרבנות, דהא בהקטרת אימורים מבואר **בפסחים** (סד): דיש להקטיר כל האימורים כאחד והכא דבעי להפריד החלב מיותרת הכבד והכליות, משמע דהוי דין חדש ד"כליל", ולא משום הקטרת אימורים דכל הקרבנות.

(יג) **מתני'**, **חתכו**. כתבו **המפרש** ד"ה **האליה**, **ובפירושו הראב"ד**, **וברב"ז** (פ"ו מעה"ק ה"ח), דהא דלא פירש כאן שהניחו אצלו ב' צלעות רכות, דכיון דנקראים כנפי העוקץ לא הוצרך לפרשו, דהיינו דכשאומר שנטל העוקץ כולל גם אותם, דהדבר ידוע ששתי הכליות דבוקות בצלעות אלו וכיון שלא הזכיר התנא מה הן אותן צלעות, ברור שניטלות עם הכליות. **ובתפארת ישראל** כתב שלא הזכירם לרוב קטנותם. **והגר"א** כתב, דסמך על מה שאמר קודם.

(יד) **מתני'**, **חתכה ונתנה למי שזכה בה והשדרה עמה**. הקשה **הרדב"ז** (פ"ו ממעשה הקרבנות ה"ח), מדוע השדרה באה עם השמאל, ולא חילקה בנפרד כדרך הקצבים. ותיירץ, דבזמן שבא לחתוך את השדרה נופלים שם חתיכות מהעצמות או מחוט השדרה, ובעולה בעינן **כולה כליל**. וכן בנתוח המבואר במשנה, לא היו שוברים שום עצם שלא לצורך.

דף לא ע"ב

(טו) **מפרש** ד"ה **הראשון בראש וברגל וכו'**. שהראש קודם לכל האברים דכתיב (ויקרא פ"א פ"ב) "ונתח אותה לנתחיה את ראשו ואת פדרו וכו'". והכי איתא **ביומא** (כה:): דמהכא ילפינן דהראש והפדר קודמים לכל האברים. והקשו **תוס'** (שם) ד"ה **נותן**, אמאי בעינן למילף דפדר קודם לכל האברים, תיפוק ליה מהא דמבואר דנותנים את הפדר על בית השחיטה. ותיירצו, דאיכא למימר דרק בשעת ההעלאה בעינן ליתן הפדר על בית השחיטה, אבל בשעת הקטרה היה מסירו והיה מקריבו עם האיברים. **ובנזר הקודש** הקשה, מה הקשו התוס', הא איכא נפקא מינה בגונא שאבד

התמיד אלא אחזוהו, יש ליישב דהא דאמרין דאחזוהו יד ורגל הוא משום דדמי לעקידת יצחק, ומאי דמקשינן בסמוך מאי טעמא וכו', היינו אמאי לא קשרוהו יד ורגל, ומתריצין משום בזיון קדשים או דמהלך בחוקות העמים].
כג) גמ', משום בזיון קדשים. ביאר רבינו גרשום, דהבזיון הוא משום דהכי עבדינן בחולין. והקשה הראב"ד, מה בזיון קדשים איכא בהכי. ותירץ, דבמה שהוא כפות ואינו יכול לזוז הרי הוא כמת בעודו חי. ועוד כתב, דאם הוא כפות יכול ליפול בו מום כשהוא מפרפר. והקשה הבאר שבע, דלשון בזיון קדשים לא משמע כן. [ולכאורה צריך עיון דבמה שיכול להיות בו מום האווי נמי בזיון] וברא"ש כתב, דהוי בזיון משום דכל נשאים טלאים למכור.

כד) גמ', משום דמהלך בחוקי העמים. כתב היעב"ץ, דלא קפדינן למעבד הכי אף בחולין, משום דהעובדי כוכבים דרכם לקשור ארבעת הרגלים יחדיו דוקא בקרבנותיהם, ולא בחולין. וברנן לבקר כתב, דלא היה חוק גמור לעבודה זרה, אלא דהחמירו בקדשים משום דמאיס אבל בחולין שרי, והוסיף דלפי זה אתי שפיר אמאי לא חייש מאן דאמר משום בזיון קדשים להאי טעמא דמהלך בחוקי העמים, דחומרא בעלמא הוא ולא חוק גמור.

כה) גמ', איכא ביניהו דכפתיה בשיראי. הקשו המרכבת המשנה (פ"א מתמידין ומוספין ה"י) והחק נתן והבאר שבע, לראב"ד דסובר [עיין לעיל אות כ] דבזיון היינו חשש שמא יפרפר ויפול בו מום, אמאי שרי לכופתו בשיראי. ותירץ המרכבת המשנה, דשיראי רכים הם, ואין חשש שיפול בו מום. ובחק נתן תירץ, דהראב"ד יפרש דמשום בזיון קדשים יש לאסור, ומשום חוקי העמים יש להתיר. וברנן לבוקר תירץ, דאף להראב"ד עיקר הטעם הוא משום בזיון, ומום הוא חשש רחוק, אלא דלא חיישינן לבזיון בפני עצמו כמו שמצינו שמוכרים בשר הקדשים באיטליז משום רווחא דהקדש, ורק משום דאיכא חששא דמום חיישינן לבזיון, ולכך הכא בשיראי דליכא בזיון שרי.

כו) גמ', ובאולם שנים מבפנים על פתח הבית אחד של כסף ואחד של זהב. כתב הראב"ד, דבמנחות (צט:): גרסינן שולחן של שיש והוא גירסת טעות, משום דהגמ' מקשה להלן אמאי לא עבדינן את השולחן מכסף או זהב. ולא הקשו הכי אלא על שלחן הקרביים ולא על שולחן לחם הפנים, ועוד, דתירוצי הגמ' דעבדינן שיש מפני שהבשר מרתיח לא שייך כיון שהלחם אינו מתקלקל שם. וכתב, דאף אי גרסינן שיש, יש לומר דרק הרגלים היו עשויות משיש, אבל השולחן עצמו היה של כסף. ובתוס' במנחות (צט:): ד"ה אחד, הוכיחו מהירושלמי בשקלים (פ"ו ה"ג) דגירסת שיש נכונה, עיין שם.

כז) גמ', זקני הנגב. כתב המהר"ל (בחיודשי אגדות לקמן לב.), דזקני הנגב היינו זקנים היושבים בדרום, דהוא צד ורוח המיוחד לחכמה, כמבואר בבבא בתרא (כה:): דהרוצה להחכים ידרים. ומה שנקראו "זקני הנגב" ולא "חכמי הנגב" היינו משום, ד"חכמי הנגב" הם חכמי ארץ ישראל שחכמתם מצד שה' נתן להם חכמה, אבל זקני הנגב חכמתם משום חולשת החומר בצד דרום שאינו גס ועב כל כך, ולכך נקראו זקנים כי חכמת הזקן היא מחמת חולשת החומר וכן מבואר בכל הסוגיא דחכמתם היתה בעניני הטבע בלבד, אבל חכמת התורה צריך שתהיה מן הקדוש ברוך הוא אשר מאציל חכמה על החכמים.

הראש, דאי דין הקדמת הפדר משום כסיו הראש, הכא שאינו מקטיר את הראש אינו מקדים את הפדר, אבל אם הדין להקדים את הפדר, אף בכהאי גונא יקדימו.

טז) מתני', וחוטמו כלפי זרועו. כתב התפארת ישראל (פ"ד מ"ג יכין אות מז), דהטעם דחוטמו כלפי זרועו, משום דהחוטם שחור ואין זה כבוד כלפי מעלה שיראה כלפי חוץ.

יז) מפרש, ד"ה והפדר נתון עליה, לכסות מקום השחיטה והוה כבוד של מעלה. והכי איתא ביומא (כה:): אבל המשך חכמה (ויקרא פ"ט פ"ג) כתב לבאר, על פי מאי דאיתא בחולין (צג:): דראש הבהמה מטיף דם הרבה, ואם כן יש חשש שאם יקטיר הראש לבדו יזוב דם מהראש על האש ויכבה אותה, ועבר בלאו ד"לא תכבה", כמבואר בזבחים (צא:): לכך היו מכסים את הראש בחלב כדי שלא יזוב, והא דאיתא ביומא דהוא משום דרך כבוד, היינו לדעת רבי שמעון הסובר דדבר שאינו מתכוין שרי, כמבואר בזבחים (שם).

יח) מתני', וצלעותיו בין שני אצבעותיו. כתב התפארת ישראל (יכין פ"ד מ"ג אות כה), דעשה כן כדי שיהא נאחו יפה.

יט) מתני', במערבו. הקשה הרא"ש, מהא דאיתא בשקלים (פ"ח מ"ח), דאברי התמיד היו מונחים במזרחו של כבש. ותירץ, דהתם איירי בשבת דאיכא מוספין שהם עיקר חובת היום ומשום הכי הניחום במערב ואת התמיד במזרח. וברש"י בסוכה (נד:): ד"ה ניתנין הוסיף, דהא דלא הניחו שניהם במערב, כדי שלא יטעו להקריב את המוסף לפני התמיד, משום שלפעמים התעכבו בהקטרת התמיד על זמן המוספין. ובראב"ד תירץ, דבשקלים מייירי באברי תמיד שנטמאו. עוד כתב, דיש לגרוס התם כדהכא.

כ) מתני', וירדו ובאו להן ללשכת הגזית לקרות את שמע. הקשה הרא"ש לקמן (לב:), אמאי לא קראו קריאת שמע בעזרה שהיתה יותר קדושה מלשכת הגזית. ותירץ, דתפילתו של אדם נשמעת יותר במקום ד' אמות של תורה, כדאיתא בברכות (ח:). דבמקום רינה שם תהא תפילה. ובבאר שבע כתב, דמיד לאחר התפילה היו צריכים לפייס כדי לסמוך הקטרה לתפילה, ובעזרה לא היו עושים פייס אלא בלשכה, ומשום הכי קראו בה קריאת שמע. ובלחם שמים כתב, דבעזרה לא אי אפשר היה להתפלל בכונה משום שיש שם הרבה בני אדם, שמתעסקים בצרכי המקדש והמזבח.

כא) מתני', שם. הקשה הראב"ד לקמן (לב:), אמאי מתפללים לאחר זריקה הרי הזריקה היא העיקר, ועדיף שיתפללו לפניו כדי שיתקבל קרבנם לרצון. ועיין שם תירוצו. ובשושנים לדוד תירץ, דלפני השחיטה אי אפשר להתפלל משום דאכתי לילה הוי, ואחר השחיטה קודם הזריקה אין מתפללים משום דאין מעבירין על המצות.

כב) גמ', תנא יד ורגל כעקידת יצחק בן אברהם. כתב בחיודשי הגר"א (פ"ד מ"א), דעבדינן הכי כדי להזכיר את זכות עקידת יצחק והכי איתא בתנא דבי אליהו (פרק ו'), דבשעה שישראל מעלין את התמיד על גבי המזבח וקורין המקרא (ויקרא פ"א פ"א) "צפונה לפני ה'", זוכר הקדוש ברוך הוא עקידת יצחק. [ולכאורה צריך ביאור, מאי אם כן מקשינן בסמוך מאי טעמא לא היו כופתין את הטלה, הא איכא טעמא דלהזכיר עקידת יצחק. (י.א.).] אמנם לפירוש הרמב"ם [הובא לעיל (ל:): אות א'] דלא קשרו את

דף לב ע"א

א) גמ', מן השמים לארץ וכו'. הקשה התוס' רי"ד בחגיגה (יב.), דפשיטא דהמרחק ממזרח למערב הוי כפלים מן המרחק משמים לארץ. וכתב המזרחי (דברים פ"ד פל"ב) [הובא במהרש"א (בחידושי אגדות)], דממזרח למערב אין הכוונה ממזרח עד סוף המערב אלא למרחק שיש ממזרח עד למקום עמידת האדם, או ממקום עמידת האדם עד למערב. והחתם סופר (בסוף בית הבחירה למאירי על מסכת מדות) ביאר, דיסוד הספק הוא האם הארץ עגולה כמו כדור או כביצה, דאי ככדור המרחק שיהא מהארץ לשמים כמו ממזרח עד מרכז, אבל אם כביצה, יותר רחוק מהמזרח עד מרכז כדור הארץ וכן ממערב למרכז. ובעץ יוסף כתב לבאר, דהספק הוא אם מקום כדור הארץ בדיוק באמצע הרקיע, וממילא בכל מצב השמש נמצאת באותו מרחק מכדור הארץ, או דאינה בדיוק באמצע העיגול ונמצא שהמרחק בצדדי היום גדול או קטן יותר.

ב) גמ', ואי חד מינייהו נפיש וכו'. כתב הבאר שבע, דאינו מוכרח, כיון דאיכא למימר דהפסוק מפליג יותר את הרחקת הפשעים לעומת התגברות החסד.

ג) גמ', או ממזרח למערב. הקשה העיון יעקב, אמאי לא שאל נמי מצפון לדרום. ותירץ, דצד צפון הוא פתוח ואין ידוע ריחוקו, ולכך כתיב בתהלים (פס"ג פ"ב), "כרחוק מזרח ממערב" ולא כתיב מצפון לדרום.

ד) גמ', אמרו שמים נבראו תחילה. הקשה העולת תמיד, מהא דמבואר בחגיגה (יב.) דפליגי בית שמאי ובית הלל אי שמים נבראו תחלה או ארץ, דבית שמאי סברי דשמים נבראו תחלה מקרא (בראשית פ"א פ"א) ד"ברא אלוקים את השמים ואת הארץ", ובית הלל סברי דארץ נבראה בתחלה מקרא (בראשית פ"ב פ"ד) ד"ביום עשות אלוקים ארץ ושמים" דהכא מבואר דזקני הנגב סברי כבית שמאי, ואמאי לא נקטה הגמ' דעת בית הלל כדנקטה לעיל לגבי המרחק מן השמים לארץ וממזרח למערב דעת חכמים, דזה וזה שוין. וכתב, דמבואר התם דריש לקיש מיישב סתירת הפסוקים, דבסדר הבריאה נבראו תחלה השמים ואחר כך הארץ, אבל כשנטה, נטה הארץ קודם ואחר כך השמים. ואם כן למסקנא אף לבית הלל שמים נבראו תחלה. ובחתם סופר (בסוף בית הבחירה על מסכת מדות) כתב, דהמפרש דכתב בד"ה אמר, דהספק הוא האם שמים נבראו תחלה, או שבראו כאחד, נקט הכי כדי ליישב אמאי לא נקטה הגמ' הכא פלוגתת בית שמאי ובית הלל.

ה) גמ', אמר להן אור נברא תחלה או חשך. משמע שהחושך הוא בריאה ולא העדר האור. וכן בחגיגה (יב.) חשיב רב יהודה אמר רב לחשך בין עשרה דברים שנבראו ביום הראשון. ובחידושי חתם סופר (בסוף מסכת תמיד לב.) ביאר דהיינו לדעת הסוברים דגלגל יסוד האש הוא החושך האמיתי. וצ"ל לרמב"ן בפירושו התורה (בראשית א, ד) אקרא ד"ויבדל אלוקים בין האור ובין החשך", דכתב שאיננו האור הנוכח בפסוק הראשון שהוא האש, אבל הוא אפיסת האור כי נתן אלוקים מדה לאור ושיהיה נעדר אחרי כן עד שובו, והיינו שאינו בריאה רק העדר האור. ובליקוטי הגר"א (על ספר יצירה) דחה דעת האומרים שחושך אינו בריאה רק העדר, וכתב שהחשך בריאה נפלאה ויותר דק מיצירה וכו' עיין שם. וכן כתב

במרומי שדה (פסחים ב. ד"ה וקריא). וכן בהעמק דבר שמות (י, כא) ובישעיה (מה, ז). ועיין בסידור הגר"א בברכת "יוצר אור ובורא חושך" דביאור הלשון "גלגל אור מפני חשך וחשך מפני אור", דפעולת הגלילה היא בשניהם, דלדעת האומרים שהחשך הוא העדר לא שייך גביה פעולה כלל, רק בהבאת האור ימש חשך ובהעדר האור ימצא החשך מקומו ממילא. ועיין חגיגה (יב.), דרב יהודה אמר רב חשיב חשך לבריאה בהני עשרה דברים שנבראו ביום ראשון. ובסידור "יוצר התפילות" בפירושו דובר שלום הביא מדרש רבי שמעון בר יוחאי, דמשום הכי הקדים אור לחושך דחושך שהוא העדר קדם לאור. ובעץ יוסף שם כתב בשם הכל בו, דאף על חושך שהוא העדר שייך לשון בריאה, כי מצב ההעדר בא מתנועת החמה הנעלם מהאופק. ועיין ברד"ק (ישעיה מה, ז) אקרא ד"יוצר אור ובורא חשך וגו'", דחושך אינו בריאה רק העדר האור. גם בכתב והקבלה (שמות י, כא) הביא ראיות דחשך הלילה הוא העדר האור, מה שאין כן חשך מצרים דנכתב בו "ויהי" שהוא לשון הויה ומציאות, ועיין שם שהארץ.

ו) גמ', אמרו לו מילתא דא אין לה פתר. כתב הראב"ד, אף שידעו האמת אינו שקר, משום דכוונתם היתה דכיון דאסור לאומרה כמבואר להלן, שוב אין לה פתרון.

ז) גמ', סברי דילמא אתי לשיולי וכו'. הקשה המהרש"א (חידושי אגדות), אמאי לא השיבוהו על שאלתו דחשך נברא תחלה, ואם ישאל אותם מה למעלה וכו' ישיבוהו שאין לזה פתרון. ועיין שם תירוצו. ולכאורה יש לומר, דכיון דלשאלה זו מה נברא תחלה חושך או אור יש תשובה פשוטה, אם יגידו לו שאינם יודעים, יחשוב אלכסנדר שאף שיש להם תשובה אינם רוצים לענות מטעם השמור עמם. אבל אם רק בשאלה של מה למעלה וכו' ישיבו שאינם יודעים, יחשוב שבאמת אינם יודעים ויהיה להם בזיון.

ח) גמ', מעיקרא סבור אקראי וכו'. הקשה הבאר שבע, הרי שאלם בתחלה מה יותר רחוק שמים וארץ או מזרח ומערב, ולאחר מכן שאלם האם שמים נבראו תחלה או ארץ, ולא חששו לענות לו שמא יבוא לשאול מה למעלה ומה למטה, אף שכבר ראו שאין כאן אקראי. ותירץ, דהשאלה הראשונה מה רחוק יותר אינה שאלה עמוקה, ולכך לא חששו ממנה, ורק השאלות מה קדם שמים לארץ או אור לחושך היו שאלות עמוקות, וחששו שמא יבוא לשאול מה למעלה וכו'.

ט) גמ', איזהו חכם הרואה את הנולד. הקשה המהרש"א (בחידושי אגדות), דבאבות (פ"ד מ"א) איתא, דבן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם. וכתב, דאלכסנדר מוקדון היה חכם ופילוסוף גדול, וכן היה גיבור שכבש כמה ארצות, ועשיר משלל המלחמה. ולפי דעתו היה הוא החכם הגבור והעשיר האמיתי, ורצה שזקני הנגב ישבחו ויהללו אותו, אבל הם השיבו לו על פי המבואר בקרא (ירמיה פ"ט פכ"ב), "אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגיבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי", דהיינו שהחכם האמיתי הוא המתקרב לה', דהיינו הרואה את הנולד שכל מעשיו הם במטרה להדבק ולהתקרב אל ה', וכן לגבי גבורה השיבוהו שהגיבור הוא הכובש את יצרו. ובעשירות המעלה היא השמח בחלקו שהוא העשיר האמיתי שנהנה מיגיע כפיו ולא מי שלקח וגזל במלחמה. ובחתם סופר (בסוף בית הבחירה למאירי על מסכת מדות) ביאר, דבאמת היה פילוסוף וידע תשובות לכל השאלות,

יד) מפרש ד"ה אמרו לו שילטון וכו', בתוה"ד, שהבטחתנו שלא תעשה עמנו רעה וכו'. כתב המהרש"א (בחיידושי אגדות), דלעיל לא פירשה הגמ' כן, משום שכן דרך המתוכחים עם אדם חזק מהם, שמבטיחים תחילה שלא יהיה לו איבה עליהם אם ינצחוהו.

דף לב ע"ב

טו) גמ', אמרו לו אלא אי נהמא בעית וכו'. כתב בספר שיחות מוסר (מאמר פג), דרמזו לו שהיות והוא אינו זקוק ללחם, ודאי כוונתו לממון וזהב, ואותו זהב שהוא רוצה יחשב עבורו כלחם, משום דאובה כסף לא ישבע כסף, אפילו מכל ממון שבעולם כמבואר ברמב"ם (פ"א מדעות ה"א).

טז) גמ', עד דמטא לפתחא דגן עדן. כתב הראב"ד, דמחמת המים נפל בו כח לעלות עד פתח הגן עדן.

יז) גמ', אמרי גולגלתא דעינא דבישראל ודמא דלא קא שבע. הקשה הרנן לבקר, אם כן כיון שהיה בעל תאוה אמאי היה בגן עדן כמבואר שאלכסנדר קיבלו מגן עדן.

יח) גמ', כל העוסק בתורה בלילה. כתב המהרש"א (בחיידושי אגדות), שאינו יודע מדוע הביאה הגמ' להא מימרא אחר מעשה אלכסנדר מוקדון עם זקני הנגב.

יט) גמ', שם. כתב המהר"ל (בחיידושי אגדות), דהלילה ראוי לאדם להתבודד עם הקדוש ברוך הוא, משום שאינו זמן הנהגת התחוננים, אלא הוא מיוחד לעליונים. והמשך חכמה (ויקרא פ"ג פ"ב) כתב, דאינן לילה אלא משל, דהיינו שלומד בזמן חושך ומסתרים ובעת דחק, דהלומד על מנת להתכבד או להעשות רב או להשלים נפשו, הוא נמשל לזורע וקוצר, אבל מי שעוסק בתורה בלי שום תכלית שכרו מיד בשעה שעוסק בתורה, והיינו "קומי רוני בלילה", שתיכף בעת הלימוד ירוגן מטוב ליבו, כי קשור הוא לה' מידי עוסקו בתורה וטועם נועם התורה האלוקית.

כ) גמ', אמר רבי אלעזר בן עזריה וכו'. כתב המהרש"א (בחיידושי אגדות), דהטעם שהביאה הגמ' להאי מימרא דתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, היינו אנב מעשה דזקני הנגב שהרבו שלום בעולם על ידי שהשיבו תשובתם לאלכסנדר מוקדון.

פרק אמר להם הממונה זוטא

כא) משנה א', הממונה. כתב הר"ש, דהוא ממונה לסדר עבודת היום. והראב"ד הביא מרש"י בברכות (יא:): ד"ה אמר, דהוא הסגן, ודחה פירושו. ובתפארת ישראל (יכין פ"ה אות א') כתב, שהוא הממונה על הפייסות.

כב) משנה א', ברכו ברכה אחת. כתב הרא"ש, דבברכות (יא:): פליגי שמואל ורבי זריקא אם ברכו יוצר אור או אהבה רבה, וכתב המאירי בברכות (שם), דלכולי עלמא לא ברכו שני הברכות כדי שהכהנים לא יתעכבו בעבודתם. וברמב"ם בפירושו המשניות כתב, דברכו אהבה רבה, והיינו משום דנקט דכן מסקנת הסוגיא התם.

כג) משנה א', שמע וכו'. כתב הרא"ש, דאף דלא הגיע זמן קריאת שמע כמבואר ביומא (לו:): דהקורא את שמע עם אנשי משמר לא יצא ידי חובתו, הם היו צריכים להקדים לקרות קריאת שמע, כדי שיוכלו לעסוק בעבודת

אלא שרצה לנסות חכמת היהודים, ולכך כשהשיבוהו שאין להם תשובה, שאלם מי נקרא חכם, וכונתו היתה היאך נקראו זקני הנגב חכמים הרי אינם יודעים תשובה לשאלתו, והשיבוהו שחכם הוא הרואה את הנולד והיינו דאף שיודעים אנו תשובה לשאלתך, אין אנו עונים עליה משום דרואים אנו את הנולד שתבוא לשאול מה למעלה וכו'. וחזר ושאלם איזהו גיבור דהיינו דכיון שאתם מפחדים למסור נפשכם ולהודיע חכמתכם כמעשה הפילוסופים היאך תקראו גבורים, והשיבו שהגבורה האמיתית היא כבישת היצר ולא להתוכח להראות גודל חכמתם. וכתב, שאינו יודע לפרש שאלת איזהו עשיר.

י) גמ', איזהו עשיר השמח בחלקו. כתב החתם סופר על התורה (במדבר מאמרים פרשת נשא עמוד קסו קס"ז), דמאי דכתיב השמח בחלקו ולא בכל מה שיש לו, היינו משום דאם יש לאדם דבר מועט אי אפשר לוומר לו שישמח בו כאילו יש לו הרבה, אלא אמרינן ליה, שאם יחשוב שזהו רק חלק מהברכה אשר ברכו ה', והקדוש ברוך הוא שומר לו את השאר, לתת לו מקצת שקצב לו כל יום ויום, יבוא לידי שמחה. ובמאירי באבות (פרק ו) כתב, דהכונה דמסתפק במה שיש לו די ספוקו אינו מבקש המותר, וכן כתב רבנו יונה (שם). וברוח חיים (אבות שם) כתב, דכשירידע שגורלו תלוי ביד ה' ואין לו לסמוך בעשירותו עכשיו, הרי הוא שמח בכל רגע בעשירותו הקיימת כעת. ויסוד הדברים בדברי הגר"א במשלי (פט"ו פט"ו). ובמכתב מאלהיהו (חלק א' עמוד 136) כתב, דלכל נברא יש תפקיד מיוחד בעבודת ה', וזהו חלק בכלל עבודת כל כלל ישראל, ומקבל לזה כל הכלים הדרושים לו, ועליו לדעת שמה שאין לו אינו נצרך לו ולא יועיל לעבודתו. ועיין עוד בשפת חיים (חלק ב' עמוד רע"ח).

יא) מפרש, ד"ה ימית את עצמו, ישפיל את עצמו. וברא"ש כתב, שינהג בשפלות שיטרח אפילו במלאכות בזויות, ולא יאמר אין מלאכה זו הוגנת לי. עוד כתב, שימית את עצמו בתענוגי העולם הזה ויצער בשרו ללמוד תורה, ואז יחיה בעולם הזה ובעולם הבא. וכן כתב המהרש"א (בחיידושי אגדות). והראב"ד כתב, שימית את עצמו בדברי תורה. ובבאר שבע כתב, שיסתפק בצמצום בכדי מחייתו, משום דאם ירדוף אחר תאוותיו כשיחסר לו, יצטרך לילך לגזול ויהרגוהו.

יב) גמ', אמר להו דידי טבא מדירכו. כתב המהרש"א (בחיידושי אגדות), דזקני הנגב סברו דבעצת אלכסנדר יש חסרון, משום דאי אפשר להיטיב לכל אדם באופן שוה. וברנן לבקר כתב, דעל ידי שיתחבר עם המלך והשרים, ימנע מלעסוק בתורה, וכן מצינו במגילה (טז:): במרדכי שנאמר "רצוי לרוב אחיו" ולא לכל אחיו, משום שפרשו ממנו סנהדרין שנתבטל מלימוד תורה.

יג) מפרש, ד"ה אמר להן מה וכו', מה זה שאתם עומדים לנגדי ואינכם מחזיקים יראתנו הלא אתם יודעים כי אנחנו הרבים ואתם תחתינו. כתב המהרש"א (בחיידושי אגדות), דפירושו דחוק, כיון שלא נזכר במשא ומתן ביניהם שהתריסו נגדו, ושביקש מהם להמיר אמונתם. ועיין שם שפירש באופן אחר. ובמהר"ל (בחיידושי אגדות) כתב, שכיון ששאלם מי יותר חכם משמע שסבר שאחד מהם חכם יותר, דלא מסתבר שכולם יהיו שוים בחכמה, והם הכחישו וענו שכולם שוים בחכמה, והיא תשובה של התרסה.

ה"ח) כתב, דישנים היינו ישנים לקטורת, אבל אלו שזכו בשאר הפייסות לא זכו בפייס זה, והיינו משום דבעינן שזכו אחרים כדי שיהיה ברב עם הדרת מלך.

ל) **משנה ב'**, מי מעלה אברים וכו'. כתב הרא"ש, דכהן אחד העלה את כולן. אבל התוס' ישנים **ביומא** (כו:): ד"ה דלא כתבו, דששה כהנים העלו את נתחי התמיד, כסדר שהם מנויין לעיל (לא:). אמנם הרש"ש **ביומא** (שם) העיר, דברש"י **יומא** (כו:): ד"ה הוא מעלה ותוס' (שם) ד"ה דתנן, מבואר דאחד היה מעלה ומקטיר, וכן מבואר ברמב"ם (פ"ו מתמידין ומוספין ה"ה). ובלקוטי הלכות כאן הביא כמו כן מרש"י בסוכה (עיין שם), שיישב בדוחק דברי התוס' ישנים. ועיין בריטב"א **יומא** (שם) דששה העלום, אלא דלא היו אותם ששה הראשונים, אלא שחזרו והפיסו על כך. ועיין היטב בתפארת ישראל שם.

לא) **משנה ב'**, שם. כתב רש"י בסוכה (נד:): ד"ה ניתנין, דהכהן שהעלה את האברים לראש המזבח, הקטיר את התמיד על המזבח. אבל הריטב"א **ביומא** (כה:). כתב, דהזורק את הדם הקטיר.

לב) **משנה ג'**, ג' מסרום. כתב הרא"ש, דהם שמישים הממונים על הלבשת הכהנים. אבל המאירי כתב, דהיינו בית דין.

לג) **משנה ג'**, לא היו מניחין עליהן אלא מכנסים בלבד. מבואר ברמב"ם בפירוש המשניות, דסדר לבישת הבגדים, קודם מכנסים שנאמר "ולבש על בשרו", ואחר כך הכתונת, וחוגר באבנט, ואחר כך מצנפת. ובחידושי מרן רי"ז הלוי (ביומא כג:): כתב, דלכאורה אפשר לומר, דהקרא אתי למילף שהמכנסיים יהיו על בשרו, אבל מנין לנו סדר הלבשה. וכתב, דעל כרחך כך היה סדר הלבשה, דאי לאו הכי היה צריך להלביש את האבנט בסוף משום דאית ביה שעטנו, דזה היה מעכבן. אלא דהקשה, לתוס' בקידושין (נד:): ד"ה בכתנות, דאיכא על בגדי כהונה קדושת הגוף ודינן ככלי שרת שעבודתן מחנכתן לקדושת הגוף, אם כן כשלוש בגדי כהונה חדשים עדיין אין עליהם דין בגדי כהונה כיון שאינן מתחנכין רק לאחר הלבשה, ואם כן לא היה קיום סדר הלבשה, שצריך להיות בבגדי כהונה שנתקדשו בלבישתן ועדיין לא היו בגדי כהונה, ונשאר בצריך עיון.

לד) **משנה ג'**, היו שם. כתב הרא"ש, דהיו בלשכת הגזית בתוך החומה. אבל בשיטה לרשב"י כתב, דהיו בלשכת הכלים.

לה) **משנה ד'**, מי שזכה בקטרת היה נוטל את הכף וכו'. כתב הראב"ד, דהיינו מיד אחר הפייס התעסק הזוכה להכין את כל צרכי הקטורת, כדי שהכל יהיה מוזמן לפניו ויוכל להקטיר את הקטורת.

לו) **משנה ד'**, את הכף. כתב התוס' יו"ט (פ"ה מ"ד), דבעינן כף משום הא דמבואר **ביומא** (מז:): דאשכחן בהקטרת הקטורת כף (במדבר פ"ז פ"ד).

לז) **משנה ד'**, והכף דומה לתרקב גדול של זהב. כתב התוס' יו"ט (פ"ה מ"ד), דנקרא "תרקב גדול" משום דמחזיק ג' קבין, לאומת טני הדומה לתרקב דמבואר לעיל (ל:). שאינו מחזיק אלא קביים וחצי. ובתפארת ישראל לעיל (פ"ג מ"ו) כתב, דיש ב' תרקבים, תרקב רגיל מחזיק ב' קבין, וכשהוא גדוש מחזיק ג' קבין, אבל תרקב גדול מחזיק ג' קבין אף כשהוא מחוק.

לח) **משנה ד'**, והבזך היה בתוכו. כתב בפירוש המשניות לרמב"ם לקמן (לג:), דהבזך היה בתוך הכף כדי שאם ישפך בדרך הליכתו ישפך לתוכה.

התמיד. ובתפארת ישראל (בועז פ"ה אות א') כתב, דודאי היו פטורים מקריאת שמע מדאורייתא משום שהיו טרוודים בעבודת הקרבנות, ואף שהיו פטורים אף מתפלה רצו להתפלל תפילת עבודה שתתקבל עבודתם לרצון, וכן ברכת שים שלום שלא יהיה מחלוקת בעבודתם, ומה שאמרו קודם לכן קריאת שמע, היינו כדי שתהא תפלתם מתוך דברי תורה, ומשום הכי הוצרכו קודם לכן לומר ברכת אהבה רבה שפוטרת ברכת התורה.

כד) **משנה א'**, ברכו את העם. כתב הרמב"ם בפירוש המשניות, דהיינו שהתפללו על העם. אבל רש"י בברכות (יא:): ד"ה וברכו כתב, דבירכו יחד עם העם. והקשה הרא"ש, דמבואר **ביומא** (לז:): דהקורא את שמע עם אנשי משמר לא יצא, ואם כן אמאי אמרו העם אמת ויציב הא לא קראו את שמע, וכן, אמאי אמרו רצה וברכת כהנים לפני שהתפללו י"ח ברכות. ובתפארת ישראל (יכין פ"ה אות ד') חידש, דכונת רש"י שבירכו באותו נוסח שמברכים העם.

כה) **משנה א'**, שלש ברכות וכו'. כתב הרמב"ם בפירוש המשניות, דהיינו אמת ויציב רצה ומודים ושים שלום. וכתב בחידושי הגר"א (פ"ה מ"א), דמה שכתב הרמב"ם ברכת מודים קשה להולמו. ואמנם בהלכות השמיט לה הרמב"ם (פ"ו מתמידין ומוספין ה"ד).

כו) **משנה א'**, וברכת כהנים. כתב הרמב"ם בפירוש המשניות, דהיינו ברכת שים שלום. וכן כתב הראב"ד. וכתב הכסף משנה (פ"ו מתמידין ומוספין ה"ד), דנקראת ברכת כהנים משום דבאותה ברכה, השליח ציבור מתחיל ברכת כהנים. וברא"ש כתב, דברכו ברכת נשיאות כפים בלא אמירת הפסוקים. ובתוס' בסוטה (לח:): ד"ה וכתוב כתבו, דברכו ממש ברכת כהנים על הדוכן. והר"ע מברטנורא (פ"ה מ"א) כתב, דאמרו את הפסוקים של ברכת כהנים בלי נשיאת כפים ודוכן. וכתב המגן גיבורים (אורח חיים סימן קנח בשלטי גבורים סק"ב), דמה דפליגי הרמב"ם והרא"ש היינו משום דסבירא להו כשו"ת המהרש"ל (סימן סד), דקודם אור היום אין לומר פסוקי ברכת הכהנים, אבל ר"ע מברטנורא סברא כשיטת המגן אברהם (אורח חיים סמ"ז סק"ח) דשרי.

כז) **משנה א'**, שם. כתב הרמב"ם בפירוש המשניות, דזה היה בלשכת הגזית. אבל ברכת כהנים הידועה נאמרה על מעלות האולם אחר גמר עבודת התמיד. וכן כתבו התוס' בברכות (יא:): ד"ה וברכת, ודלא כדברי התוס' בסוטה [שהובאו באות הקודמת]. והוסיפו, דאין לומר דנשאו ידיהם ב' פעמים לאחר הקטרת התמיד, משום דאיתא בתענית (כו:): דהכהנים נושאים ידיהם ג' פעמים ואי נשאו פעמיים בשחרית ליתני ד', וכן הקשה הרא"ש. ובקרבן אורה בסוטה (לח:). דחה, דהתם מיירי בברכת כהנים בגבולין ולא במקדש.

כח) **משנה א'**, ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. הקשו התוס' בברכות (יב:): ד"ה ברכה, אמאי קראוה ברכה, הא אין בה הזכרת שם ומלכות. ותירץ הבאר שבע, דכיון דהוי ברכה להדיוט ולא לגבוה, אין חסרון שם ומלכות ממעט ממנה שם ברכה.

כט) **משנה ב'**, חדשים עם ישנים וכו'. כתבו התוס' **ביומא** (כו:): ד"ה דתנן, דאף אותן שהשתתפו בפייס השני יכלו להשתתף בפייס זה, ויתכן שיזכה אותו שזכה בהולכת האברים לכבש. אבל הרדב"ז (פ"ד מתמידין ומוספין

איבה, אבל הרשות בידו לתת אף לאחרים, ולרבנן הכהן העומד לימינו זוכה מעצמו בעבודת המחתה. והרמב"ם (פ"ד מתמידין ומוספין ה"ה) כתב, דמי שזכה במחתה לתרומת הדשן, זכה בחיתוי הגחלים. וכתב התוס' יו"ט (פ"ה מ"ה), דאינו יודע מנין לו זאת. והרש"ש כתב, דהרמב"ם דקדק לשון המשנה "מי שזכה במחתה", דלא היה על ידי פייס, ולכך פירש, דהכונה למי שזכה במחתה לתרומת הדשן. ומוסיף, דייתכן דבאותה מחתה שתרם היה חותה. ועיין ברדב"ז (שם) שהאריך להוכיח דיש טעות סופר בדברי הרמב"ם.

ה) משנה ה', שם. כתב הרא"ש, דמחתה זאת לא היתה כלי שרת, ואינה מקדשת את הגחלים. ובראב"ד, נסתפק בזה. [אמנם לדברי הרש"ש שהובאו באות הקודמת דהכא מיירי במחתה של תרומת הדשן. עיין ברש"י בזבחים (לד.) ד"ה שקדשו ובתוס' (שם) ד"ה שקדש שכתבו, דמחתת תרומת הדשן מקודשת וקידשה מה שבתוכה].

ו) משנה ה', וחתה מן המאוכלות הפנימיות. כתב הרא"ש, דלא גרסינן ליה, משום דדוקא מתרומת הדשן מצותן בגחלים המאוכלות שאין בהם ממשות והווי "דשן", אבל הכא בעינן גחלים לוחשות שאינן מאוכלות. אבל הראב"ד גריס לה, ופירש דבעינן גחלים פנימיות משום שהם יותר מעוכלות מהחיצוניות, וחשיבי יותר גחלי אש.

ז) משנה ה', נתפור ממנו כקב גחלים. כתבו הרמב"ם בפירוש המשניות והרא"ש, דהוא משום דחיתה בשל ד' קבין, ועירה לתוך כלי זהב של ג' קבין. וכתב התפארת ישראל (פ"ה מ"ה יכין אות כח), דעביד הכי כדי שתראה המחתה גדושה בדרך כבוד. ולא עירה מיד בראש מזבח, כדי שלא יפלו הגחלים מהמחתה הגדושה כשיורד בכבש המזבח.

ח) משנה ה', היה מכבדן לאמה. כתב ר"ע מברטנורא (פ"ה מ"ה), דעביד הכי כדי שלא יכוו בהם כהנים. וכתב הראב"ד, דליכא איסורא ד"לא יכבה" כיון דאינתקו למצותן ונעשתה כל מצותן, וכן כתבו תוס' בזבחים (צא:) ד"ה המוריד ותוס' הרא"ש ביומא (מד:). עוד כתב, דמשום נוי עזרה חשיב צורך גבוה, וכל דבר שהוא צורך גבוה אין עובר משום "לא תכבה". עוד כתב, שכידום לאחר שכבו הגחלים.

ט) משנה ה', שם. הקשה הרא"ש, דהגחלים נתקדשו במחתה, ואם כן היאך שרי לזורקו לאמה, הא איכא איסורא להפסיד את ההקדש. ותיירץ, דהמחתה לא נתקדשה ולכך לא נתקדשו הגחלים. ובתוס' ישנים ביומא (מה.) ד"ה נתפורו כתבו, דקושיא מעיקרא ליתא, כיון דהקדש אין צריך לגחלים ולא חשיב הפסד הקדש.

י) משנה ה', ובשבת היה כופה וכו'. כתב הראב"ד, דהוא משום איסור מכבה. וכתב התוס' יו"ט (פ"ה מ"ה), דאף דמבואר בבניצה (יא:), דאין שבות במקדש, והמכבה גחלת שלא על מנת לעשותה פחם אינו אסור מדאורייתא. מכל מקום כיון דאפשר לשמור את הכהנים מן הגחלים באופן המותר עבדינן הכי. ובתפארת ישראל (פ"ה מ"ה יכין אות ל') כתב, דלא התירו במקדש שבות הדומה למלאכה גמורה.

יא) משנה ה', ובשבת כופה עליה פסכתו. ופירש הרא"ש שלא יכוו הכהנים. וביאר הערוך, דאף דאמרינן בשבת (מג.) דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, במקדש התירו. והקשה הבית שאול, מדוע התירו במקדש ביטול כלי מהיכנו ולא התירו כיבוי דהוי מלאכה שאינה צריכה

וכן כתב הרא"ש (לקמן לג.). אמנם הראב"ד כתב, דהבזך היה בתוך הכף משום דהבזך היה גדוש בקטורת, והדרך בדבר שהוא גדוש שאינו נח להוליכו אלא אם כן הוא בכלי אחר. [ולכאורה גם כונתו כרא"ש].

לט) משנה ד', שם. הקשה הרא"ש, דהכף חוצץ בין ידו לבזך, וכן מבואר ביומא (נח.) דמזרק במזרק חוצץ. ותיירץ, דכיון שהוא לצורך עבודה אינו חוצץ. עוד תירץ, דכיון דאוחזו בדפנות הכף ולא בכף עצמה, חשיב לקיחה על ידי דבר אחר דשמה לקיחה. וכתב הרא"ש, דהכי מבואר בדברי ר"י בזבחים (כד.). אמנם יעוין שם בדברי ר"י בתוס' ד"ה הואיל דכתב איפכא וצריך עיון. [ובחינושי הגר"ח הלוי (פ"ג מתמידין ומוספין ה"ד) הוכיח ממנחות (כ"ה), דהולכת הקטורת להיכל אינה עבודה, ואם כן אין חסרון עבודה. עוד כתב, דאף להרא"ש הסובר שהיא עבודה, יש ליישב, דחציצה איכא דוקא אי בעינן לקיחה דוקא בימין הכהן, אבל הכא דכשרה אף בשמאל ליכא חציצה].

דף לג ע"א

א) משנה ד', מלא וגדוש קטורת. כתב הרמב"ם בפירוש המשניות, דהוא כדי שיהא הבזך מלא ומתוקן. והראב"ד כתב, דעשאוהו מלא וגדוש לסימן ברכה. ור"ע מברטנורא (פ"ה מ"ד) כתב, דכבוד שמים הוא לערות מכף גדוש.

ב) משנה ד', וכיסוי היה לו. כתב הרמב"ם (בפירוש המשניות), דהכיסוי היה לבזך. והקשה התפארת ישראל (פ"ה מ"ד יכין אות כב), אמאי כתב הרמב"ם לעיל דנותנים הבזך בכף כדי שלא יתפור הקטורת, הא איכא לבזך כיסוי ואיך יתפור. ועוד, דלקמן (לג:) מבואר דכף וכיסויו היה ביד אחד, ומשמע שהכיסוי היה של הכף. ואמנם פירש כן. [אמנם מה שכתב והוכיח שכדבריו כתב הרמב"ם בהלכותיו (פ"ג מתמידין ומוספין ה"ד) צריך עיון גדול, דזה לשונו שם, ומי שזכה בקטורת נוטל כלי מלא קטורת גדוש, וכסוי היה לו ובזך היה שמו ונותן הבזך בתוך כלי אחר וכף היה שמו, ומכסה את הכף בבגד קטן ואוחזו הכף בידו, דהיינו דכתב דהכסוי היה לבזך והמטוטלת לכף]. ובראב"ד כתב, דעבדינן כיסוי משום שהקטורת הוא דבר דק, וחיישינן שמא יפול לתוכו אבק ויפסלנו. וכתב הרנן לבוקר, דלדברי הראב"ד הוצרכו כיסוי אף לכף כדי לשמור את הקטורת שנתפזרה שם.

ג) משנה ד', מטוטלת. כתב הרמב"ם, דהוא חתיכת בגד קטן. וכתב התפארת ישראל (פ"ד מ"ד יכין אות כג), דעבדינן ליה משום נוי. והרא"ש כתב, דעבדינן ליה מעור כדי שלא יצא ריח הקטורת. ועוד פירש, דהוי כעין טבעת לכיסוי שאפשר לטלטל על ידה. ובראב"ד כתב בשם הערוך (ערך מטוטלת), דהוי חתיכת זהב דומה לבגד בלי שפה כמו כל הכיסויים. וכתב, דעשו זאת לסימן עניות כי העניים דרכם לצאת במטלית, ולרמוז שבכח הקטורת להעלות את העניים ולהעשירם.

ד) משנה ה', מי שזכה במחתה. מבואר ביומא (כה:), דרבי יהודה סובר דזכיה זו לא היתה על ידי פייס, אלא הזוכה בקטורת אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה. וכתבו התוס' (שם) ד"ה תא שמע, דפליגי בהא רבי יהודה וחכמים, דלרבי יהודה זכות המחתה של אותו שזכה בקטורת, ורק משום דטריחא מילתא התירו לו לתתה לאחר, ואומר לאותו שעמד מימינו משום

והרמב"ם בפירושו המשניות כתב, דהעמיד את המצורעים שטהרו מצרעתם, כדי שיהיו מזומנים לזרוק עליהם את דם האשם. והקשה המהרש"א בפסחים (שם), דדבריו סותרים לדברי רב יוסף ורבא התם. אמנם בהלכות (פ"ו מתמידין ומוספין ה"ה) כתב, דהעמיד את הטמאים בשער המזרח מפני החשד שידעו הכל שעדיין לא הביאו כפרתן. וביאר התוס' יו"ט (פ"ה מ"ו) כונתו, שלא יחשדו בהם שאינם נכנסים משום שאין בית המקדש נכבד בעיניהם. ובחידושי מרן רי"ז הלוי (מחוסרי כפרה פ"ג ה"ה) הביא מקור לפירושו הרמב"ם שיהיו מזומנים לזריקה מהספרי פרשת נשא דאיתא שם (פיסקא ט) והעמידה לפני ה' בשער ניקנור, מכאן אמרו ראש המעמד היה מעמיד את הטמאים בשער ניקנור. והטעם שדווקא שער נקנור נקרא לפני ה' משום שמכוון נגד קדש הקדשים, וכדכתב הרמב"ם (פ"ג מסוטה ה"ג).

טו משנה ו', וראש המעמד. כתב הרמב"ם בפירושו המשניות, דהוא היה ראש אנשי המעמד נדהיינו אנשים הממונים על קרבנות הציבור כמבואר בתענית כו. אבל הרא"ש כתב, שהוא ראש בית אב של אותו יום. טז משנה ו', בשער המזרח. כתבו התוס' בפסחים (פב.) ד"ה היה, שאותו שער היה שער עזרת הנשים, ואף דמבואר ביבמות (ז:): דטבול יום אינו נכנס במחנה לוויה היינו מעזרת נשים ולפנים. וברש"ש בפסחים (פב.) הקשה מדברי הספרי (פרשת נשא סוף פיסקא ט') דמפורש דהיה בשער ניקנור. וכן כתב הראב"ד.

פרק החלו עולים

יז משנה א', החלו עולים. כתב הרא"ש, דהיינו אלו שזכו בקטורת ובמחיתה. אבל הראב"ד, כתב, דהכונה לכל הכהנים שהתעסקו עם התמיד.

יח משנה א', מצאו שכבה. כתב הראב"ד, דבזמן שמעון הצדיק היה הנר דולק בדרך נס כל היום, ומזמן שמת הפסיק הנס והנר כבה, ואם נמצא הנר דלוק, אף שיודע שאחר כך יכבה, יניחנו דולק ולא יטיבנו עד הערב. אבל ר"ע מברטנורא (פ"ו מ"א) כתב, דכשמצאו דולק יכבה אותו וידשנו כדי לגמור את הטבת שתי הנרות יחדיו.

יט משנה ב', ורדן בשולי המחטה. כתב הרא"ש, דפיור את הגחלים על ידי שולי המחטה, מפני שאם יהיו בערימה, יארך הזמן עד שתישרף הקטורת, ויתרבה עשנו. ולכאורה צריך ביאור, אמאי עדיף למעט בעשן הקטורת, הא עיין ביומא (נג.) דאדרבא בעינן עשן. ור"ע מברטנורא (פ"ו מ"ב) כתב, שעשה כן כדי שהקטורת לא תיפול מעל הגחלים.

כ משנה ג', ונותנו לאוהבו או לקרובו. כתב ר"ע מברטנורא (פ"ו מ"ג), דנותן את הכף. וכתב התפארת ישראל (פ"ו מ"ג יכין אות י), דכן משמעות לשון המשנה "נתפזר ממנו לתוכו" דהיינו מבזך לכף, "נותן לו בחפניו" אוהבו שהכף בידו העביר את מעט הקטורת שנתפזר לתוך חפניו. אבל הקשה, דנמצא שהמקטיר אוהבו בבזך, ואם כן היאך ישפוך הקטורת לתוך חפניו, ואין לומר שיודע לעשות כן בעצמו, דמבואר ביומא (מט:): דעבודה זו היא מהקשות שבמקדש ולא כל כהן בקי בה. ועוד, דדוקא ביום הכיפורים עבד הכהן גדול הכי משום דאי אפשר שיכנס עמו אחר לקודש

לגופה. ותירץ, דלכיוי יש עיקר מהתורה. עוד העיר, הא מותר לטלטל מוקצה בשבת כדי שלא יזוקו הרבים, כמבואר בשולחן ערוך (או"ח סי' ש"ח סי"ח) ואם כן יכלו להזיז הגחלים.

יב משנה ו', מגריפה. כתב הרא"ש, דהוי כלי זמר ועשוי כעין הכלי שגרפו בו את המזבח, והביא דכן תרגם התרגום (שמות פכ"ז פ"ג) "יעיו" מגרופתיה. וכן כתב הראב"ד לעיל (ל:). אמנם ר"ע מברטנורא (פ"ה מ"ו) כתב, דהוא כלי גדול שהיו זורקים כדי להשמיע קול. ועיין תוס' ערכין (לעיל י:): ד"ה מגריפה היתה במקדש, דהביא פירוש רש"י שגורפין בה הדשן, ותמהו, הא היתה כלי זמר, אלא כתבו דשני מיני מגריפות היו, אחת לדשן ואחת של שיר. ובספר מתת אלקים כתב ליישב כוונת רש"י התם, דהמגריפה ודאי היתה כלי זמר, אלא דצורתה היתה כמו המגריפה של דשן. וכדברי הרא"ש. ובמדרש (ילקוט קהלת רמז תתקפ"ט) פליגי רב ושמואל בצורת המגריפה. ועיין באות הבאה.

יג שם, עיין באות הקודמת, וברש"ש (לעיל פ"ג מ"ח ל:), אמתיניתן דתני "מיריחו היו שומעין קול המגריפה", כתב, דלפי סדור הקולות שבגירסתנו במשניות שם (לאפוקי גירסת המשנה שבגמ' שם) נראה שאותה המגריפה לא היתה כלי ניגון, כאשר הבינו בפירושו המשניות לרמב"ם ור"ע מברטנורא אחריו, מדאפסיק בינה לקולות כלי השיר, בקול מוכני ובקול גביני, כינה לשאר קולות כלי השיר, אלא, היא המגריפה המוכרת כאן, והיא דערכין אין הכוונה עליה. אמנם בפירושו הראב"ד (שם), נמי פירש שהיתה כלי שיר, וקראו לה מגריפה, שכמו שמגריפה גורפת הדשן יחד, כך אותו הכלי מחבר מיני זמר יחד, והא דתנן שם בפרק ה' וכו' נטל את המגריפה וזרקו וכו', לאו זריקה ממש שהרי מי מוציא קול על ידי זריקה, אלא כדאמרין בשבת (ג.) "נזרקה מפי חבורה", שכל אחד כיון לדעת חבירו, והכא נמי, דכשהיו רוצין לשורר בה לא היו מוציאין כל הקולות יחד, אלא פעמים קול זה, ופעמים קול זה, כדרך שהמנגנים בכנורות מרבים עניני קולות לתקן הנגינה, ובה היה מתחיל לשורר והיו יודעים הלוויים שכבר נכנסים לדבר בשיר, אבל בכאן כשהגיע בין האולם ולמזבח "זרקו" כולם בפעם אחת, דהיינו שהיה מכווין להוציא ביחד את כל הקולות שהיו בה, ולפיכך היה קול גדול שלא היה אדם שומע את קול חבירו. וכן הביאו בתפארת שאול (ערכין י:), וכתב דהתנא בתמיד לא דק לסדר הקולות. ועיין בתוס' יו"ט (שם), שהמגריפה דתמיד פרק ה' אינה המגריפה דתמיד פ"ג מ"ח ודהכא כלי שיר חשוב, דזה אי אפשר שיורקוהו שלא ישברו קניה, עיין שם. אמנם כבר תמה בשו"ת מלמד להועיל (אורח חיים ח"א סימן טז), דכל רואה יראה כמה מן הדוחק הוא לומר שהיו ב' מיני כלי קול במקדש ושניהם שם מגריפה, והתוספות יום טוב אילו היה רואה דברי הראב"ד היה חוזר מדבריו. ואם כן חזינן, דהמגריפה היתה משמשת לדברים מיוחדים ולא כשאר כלי שיר. וציין להרב ר' אברהם משער אריה בספרו שלטי גבורים (פ"ו), דלגודל קול המגריפה לא יכלו לויים לשורר עמה, עיין שם. ועיין עוד לעיל (שם) באות יט.

יד משנה ו', היה מעמיד את הטמאים. מבואר בפסחים (פב.), דלרבא עבדינן הכי כדי שלא יחשדום שהם לא באו לעבוד במקדש משום שלא רצו להתבטל ממלאכתם, ולרב יוסף כדי לביישם על שלא נזהרו מטומאה.

כז) משנה א, ואחד באבנים טובות. כתב הרמב"ם בפירושו המשניות, דאלו אבני האפור. ופירש הרב"ז (פ"ה מכלי מקדש הי"א) דהאפור היה מגיע עד רגליו מאחוריו והכביד עליו, לכך הכהן אחז באבנים שעל כתפיו והגביהם להקל על משאו. אמנם הרא"ש כתב, דהכונה לאבנים טובות שבחושן. והקשה הנר תמיד, איך אחז הכהן באבני החושן הנתנים על ליבו של הכהן גדול. וכתב, דטעות סופר היא בדברי הרא"ש.

כח) משנה א, וכיון וכו' שהוא יוצא הגביה לו פרוכת. כתב בחידושי הגר"א (פ"ז מ"א), דכשנכנס לא פתחו לו משום שנדחק אל הפתח ונפתח מעצמו, אבל ביציאתו יצא מאחוריו דרך כניסתו ולא יכול היה לדחוק. והרא"ש דאירינגן בפרוכות ההיכל והאולם. והתוס' יו"ט (פ"ז מ"א) ביאר, דהפרוכת היתה מוגבהת כל היום על ידי קשרים ויתדות ורק כשנכנס הכהן גדול משום כבודו שמתייחד עם השכינה הורידו אותה, ולכך דוקא כשחזר ויצא הוצרכו להגביה. ובחידושי מהרי"ח (פ"ז מ"א) כתב דדבריו דחוקים, דלא נתפרש הכי להדיא במשנה, אלא צריך לומר דאף בכניסתו הגביהו. ומשום דהוי פשיטא לא הזכירוהו, ודווקא ביציאתו שאין רואהו איכא חידוש דהגביה את הפרוכת.

כט) משנה א, וכיון ששמע הממונה וכו' נכנס והשתחוה ויצא. כתב בחידושי הגר"א (פ"ז מ"א), דקאי על הממונה. אמנם התוס' יו"ט (פ"ז מ"א) כתב בדעת הרמב"ם (פ"ה מכלי מקדש הי"א) דלא הזכיר דהממונה השתחוה, דמתניתין איירא בכהן הגדול.

ל) משנה א, נכנסו אחיו הכהנים והשתחוה ויצאו. כתב הראב"ד, דאינו דווקא בעבודת הכהן גדול, אלא כל כהן שהקטיר לאחר שהשתחוה, היו נכנסים אחיו הכהנים ומשתחוים.

לא) משנה ב, לדרום אחיהם הכהנים. כתב הרא"ש, דשלושת הכהנים שזכו לעסוק בעבודת הקטורת. עמדו מצפון לב' הכהנים שעסקו בדישון המזבח והמנורה, משום דצד צפון חשוב יותר שבו נשחטים קדשי קדשים. אבל הרמב"ם בפירושו המשניות כתב, דכל הכהנים שעסקו בעבודת התמיד עמדו על מעלות האולם כדי לברך ברכת כהנים, וחמשת הכהנים שסיימו לעבוד בעבודת התמיד עמדו בצד דרום. וכתב התפארת ישראל (פ"ז מ"ב) יכין אות יג), דהיינו משום דהכהנים חלקו כבוד לאותם שעבדו בהיכל על ידי שהעמידום מימינם. והראב"ד כתב, דהיינו לימינם של הכהנים שהיו עסוקים בהקטרת התמיד, משום דהכהנים שלא גמרו עבודתם חשובים יותר, ועל ידי שהראשונים עומדים לימינם מראים חשיבותם שכבוד הוא להם לעמוד בימינם.

לב) משנה ב, וחמשה כלים בידם. כתב התפארת ישראל (פ"ז מ"ב) יכין אות ח'), דהחזיקו הכלים בידם להראות שעשו עבודתם בשלמות כמו שנצטוו. ובחידושי הגר"א (פ"ז מ"ב) הוסיף, דהחזיקו דוקא לפני שהתחילו לברך, אבל בשעת הברכה לא היה בידם כלום.

לג) משנה ב, וברכו את העם ברכה אחת. כתב הרא"ש, שנקראת ברכה אחת משום שלא הפסיקו ב"אמן" בין ברכה לברכה כבגבולין. והקשה, הא אכתי הוי הפסק במה שענו "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ותיריך, דלא היו עונים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, משום שכל ענין ברכת כהנים הוא לברך את ישראל, ואף שביום הכפורים היו אומרים, היינו מחמת חשיבות היום שיש בו סליחה מחילה וכפרה. ובתוס' בסוטה (מ:)

הקדשים, אבל כאן שהיה אחר עמו מאי טעמא לא יסייע בידו. וכתב, דמבואר ברמב"ם (פ"ג מתמידין ומוספין ה"ז) וברא"ש, דנתן את הבזבז לאוהבו ואת הכף הניח על הרצפה והתנא לא הזכיר נתינת הכף על הרצפה וכן ששופך מהבזבז את הקטורת לתוך חפנו, משום שהוא פשוט דהא לכך נתן לאוהבו. אמנם הרב"ז (שם ה"ח) נקט בדעת הרמב"ם דנתן את הכף.

כא) משנה ג, ומלמדים אותו. כתבו הרמב"ם בפירושו המשניות והרא"ש, דחיישינן שיטעה משום שלא הקטיר מעולם. ובשושנים לדוד הוסיף, דהכהן יטעה דבעי למיכבד הכי משום דאין מעבירין על המצוות.

כב) משנה ג, התחיל מרדן. כתב הרא"ש, דמקטיר הקטורת התחיל לפזר את הקטורת על גבי הגחלים מצד מערב, אבל ר"ע מברטנורא (פ"ו מ"ג) כתב, שהיה צובר את הקטורת על הגחלים שבצד מערב כדי שיתעכב העשן מלבוא. והעיר התוס' יו"ט (פ"ו מ"ג) דלישנא דמרדד הכא לא דמי לדלעיל (משנה ד'), דהתם היינו לפזר על גבי המזבח. ובשושנים לדוד (פ"ו מ"ג) הקשה, דאם כן מאי טעמא אמרו לו הוזהר שלא תתחיל, הא הוא צובר את הכל בבת אחת ולא שייך לשון התחלה, אלא הוי לן למימר הוזהר שלא נתן.

כג) משנה ג, ויוצא. הקשה הרש"ש, דמלשון המשנה "התחיל" משמע דיש גמר, ואם כן היאך לא פירשה לנו המשנה מה עשה לפני יציא. ועוד, איך חזרה המשנה בסיפא לומר הקטיר והשתחוה וכו' הא כבר מבואר שהקטיר. ולכך מחדש, דכאן כיומה המשנה הכונה למלמדו שאמר לו "הוי זהיר", דאחר שראה שהתחיל להניח את הקטורת כמו שלימדו יצא מן ההיכל, מפני שאסור לכל אדם להיות בעת ההקטרה, והתחלת ההנחה לא חשיבה הקטרה, ולכך היה מותר לו להיות בהיכל באותו זמן, ולפי זה נתבאר אמאי לא הוזכר כאן שהשתחוה, דכיון שלא עשה עבודה אין דין השתחויה אלא בסיום העבודה בלבד. אמנם הרא"ש כתב, ד"יוצא" היינו דאופן ההקטרה שהמקטיר מושך את ידיו לצד גופו [דהיינו למערב שהוא כיוון היציאה] ומסיים את פיזור הקטורת.

כד) משנה ג, פרשו העם. כתב הרא"ש, דהאיסור לשהות בין האולם למזבח בשעת הקטרת הקטורת ילפינן מקרא ד"וכל אדם וכו'" (ויקרא פט"ז פ"ז) אמנם רש"י ביומא (מד: ד"ה מעלות כתב, דקרא מיירי באיסור לשהות בהיכל, והאיסור לשהות בעזרה מדרבנן.

פרק בזמן שכהן גדול

דף לג ע"ב

כה) משנה א, בזמן שכהן גדול נכנס להשתחוה בהיכל. ואף דמבואר במנחות (כז: דהנכנס להיכל שלא לצורך חייב מיתה, כתב הרא"ש, דהשתחוואה עבודה היא. וכן כתבו תוס' במנחות (כז: ד"ה להיכל. והתוס' יו"ט (פ"ז מ"א) הביא, מתוס' בחגיגה (כז: ד"ה שלא, דשרי להכנס להשתחוה בהיכל אף אי לא חשיב עבודה. ועיין נמי בטורי אבן חגיגה (כה: ד"ה שלא, וקרן אורה מנחות (כז: ד"ה להיכל. ועיין בתוס' יו"ט (פ"ז א) שהביא דהסמ"ג כתב דההשתחויה היתה בסוף העבודה. ועיין באות הבאה.

(כו)

עובד עבודות אלו.

מב) משנה ג', שולחן החלבים. כתב הראב"ד, שהוא "שולחן האבריים" המוזכר **בשקלים** (פ"ו מ"ד), ונקטו הכא "חלבים" משום דהוי מילתא פסיקתא דאיכא בכל הקרבנות. וכן כתב **בחידושי הגר"א** (פ"ז מ"ג). **ובשיטה לרשב"י** כתב, שהוא אחד מן השלחנות שעליהם הדיחו משום שהוא מקום גבוה. וכעין זה כתב **הרא"ש**.

מג) משנה ג', תקעו והריעו ותקעו. הקשה **התוס' יו"ט** (פ"ז מ"ג), מהא דאיתא **בסוכה** (כג): דבתמיד של שחר לא היו יותר מט' תקיעות והכא מבואר שהיו עוד ג' תקיעות שתקעו בתחילה על שולחן החלבים. ותיריך, דמעיקר הדין אין מחויבין בתקיעות אלו, והלויים ידעו שצריך להתחיל בשיר על ידי הנפת הסודרין, ותקעו משום שהיו לויים שלא ראו את הנפת הסודרין, או משום שהיו בלשכות או בהר הבית ולא בעזרה, ועל ידי שמיעת התקיעות יפנו לראות בהנפת הסודרין, ומשום הכי לא תקעו להני תקיעות בכל יום, אלא דוקא בזמנים שהיו טרודים כדי לזרום, ומהאי טעמא לא נמנו בסוכה.

מד) משנה ג', באו ועמדו אצל בן ארזא. ביאר **התפארת ישראל** (פ"ז מ"ג) יכין אות לו), דאותם ב' הכהנים שתקעו, באו ועמדו אצל בן ארזא.

מה) משנה ג', הגיע לפרק. כתבו **תוס' בסוכה** (ד). ד"ה **שיר**, דתקעו בתחילת הפרק. אבל **ר"ע מברטנורא** (פ"ז מ"ג) כתב, דתקעו בסוף הפרק.

מו) משנה ג', זהו סדר התמיד לעבודת בית אלקיננו וכו'. הקשה **הבאר שבע**, אמאי כתב התנא דברים אלו כאן ולא בסוף המשנה הבאה שמביאה את סדר השיר שהלויים היו אומרים, שאף הוא מעבודת התמיד. ורצה לבאר, **דבסנהדרין** (מט:). מבואר, דאיכא פלוגתא אי סדר עבודת התמיד מעכב או לא, אבל סדר אמירת המזמורים לכולי עלמא אינו אפילו למצוה, ולכך הקדים התנא לומר דעד כאן סדר עבודת התמיד. ועיין שם שדחה פירושו. **ובחזון נחום** כתב, דמזמורים אלו אינם מענין העבודה, אלא שבח והודאה לשמו הגדול כל יום מענינו של יום, וכונת התנא במה שאומר "השיר שהיו הלויים היו אומרים במקדש", דאף כשיבנה בית המקדש יאמרו שירים אלו ולא אחרים.

מז) משנה ד', ביום ראשון וכו' לה' הארץ ומלואה וכו'. מבואר **בראש השנה** (לא). דאמרי ליה ביום הראשון, משום שבו, קנה והקנה ושליט בעולמו. **והרמב"ם בפירושו המשניות**, ביאר, שהוא תחילת מעשה בראשית. **וברש"י** (שם) ד"ה **שקנה** כתב, שהקדוש ברוך הוא קנה שמים וארץ כדי להקנות תבל ליושביה. **והמהרש"א** (שם בחידושי אגדות) כתב, ד"שליט בעולמו" היינו שביום ראשון היה שליט יחידי בעולמו, משום שהמלאכים נבראו רק ביום השני. ועיין באות הבאה.

מח) משנה ד', שם. בחידושי הגר"א (פ"ז מ"ד) הביא **מהזוהר הקדוש**, שאמרו שירה בכל יום כנגד אלף השנים שלה, דיום הראשון אמרו "ארץ ומלואה" דעד המבול הארץ היתה מלאה כל טוב, ביום השני "עיר אלוקינו", כנגד אלף השנים שבו נבחר הר המוריה, ביום השלישי "ניצב בעדת קל" שבו ניתנה התורה, ביום הרביעי "קל נקמות" שבו נחרב הבית, ביום החמישי "הרנינו" שבכל האלף אין לנו בית המקדש ונשאר רק רננה בפה, ביום השישי "ה' מלך" שהוא האלף השישי שבו ה' ימלוך עלינו. ובשבת "מזמור שיר" דהיינו שכפל ואמר מזמור שיר לעתיד לבוא וליום

ד"ה **וכל תרצו**, דמיד כשמעו את השם הנכבד והנורא ענו ברוך שם וכו', ולא חיכו עד סיום הברכה, ולכך לא חשיב הפסק.

לד) משנה ב', שם. כתבו **הרמב"ם** (פ"ד מנשיאות כפים ה"ט ופ"ו מתמידין ומוספין ה"ה) **והרא"ש לעיל**, דהכהנים ברכו ברכת כהנים לאחר שהשלימו הכהנים עבודת תמיד של שחר. אבל **הראב"ד** כתב, דברכו את העם קודם להקטרת התמיד.

לה) משנה ב', נושאת את ידיהם כנגד כתפיהם. כתב **הראב"ד**, דאם יגביהו את ידיהם מעל ראשיהם כל שכן דיהני. אבל **היראים** (סימן רסט ובדפוס ישן טו) נקט, דדוקא כנגד כתפיהם משום דלמעלה מהכתפיים נראה כשוטה ואינו נאה.

לו) משנה ב', ובמקדש על גבי ראשיהן. כתב **הרא"ש** (על פי הגהת **החשק שלמה** אות א'), שהוא משום שהשכינה על ידיהם של הכהנים כשמוזכרים את השם המפורש, ואינו דרך ארץ שיהיו ראשיהם של הכהנים למעלה מן השכינה. **ובראב"ד** הוסיף טעם, דמשום שהשכינה שורה על ידיהם אסור לכהנים להסתכל בהם, וחיישינן שמא יביטו בהם, הלכך אמרינן להם להגביה אותם למעלה מראשיהם שלא יהיו מול עיניהם.

לז) משנה ב', שנאמר וישא אהרן וכו'. כתב **התפארת ישראל** (פ"ז מ"ב יכין אות ב'), דהדיוק הוא מדכתיב "אל העם", דמשמע שממול דיו מלפניהם ומאחוריהם אלא העם בלבד ולא כתפיו. [וצריך עיון] אבל **התוס' יו"ט** (פ"ז מ"ו) כתב, דהאי קרא אינו מדברי רבי יהודה, אלא הובא במתניתין כמקור להאי דינא, דהכהנים מגביהים את ידיהם בשעת הברכה, וכן כתב **כבר הרא"ש**.

לח) משנה ג', הגיע למחצית הכבש אחז הסגן בימינו. פירש **הרא"ש**, שהוא משום שהתעייף בעליית חצי הכבש. **והתפארת ישראל** (ביכין אות כג) פירש, שמשם השיפוע היה יותר גבוה. **והגר"א** פירש, ששם עיקר העליה כי שם היו האבריים ומשם מצות ההולכה.

לט) משנה ג', הושיט השני לראשון וכו'. כתב **התפארת ישראל** (פ"ז מ"ג) יכין אות כ"ד), דמתניתין כרבי אליעזר בן יעקב דסבר **לעיל** (פ"ה מ"ב), דאותם כהנים שהביאו את האבריים לכבש הם המעלים אותם על גבי המזבח, ועל כן הם המגישים אותם לכהן גדול, אבל לרבנן דסברי שכהן אחד מעלה אותם על גבי המזבח, אף הכא כהן אחד הגיש את האבריים לכהן גדול. ולפי זה הקשה (בבועז אות א') על **הרמב"ם** שפסק (בפ"ה מתמידין ומוספין ה"ח) כתנא קמא, ומאידך גיסא פסק (בפ"ה מכלי המקדש הי"ד) כמתניתין.

מ) משנה ג', וסמך עליהן. כתב **הרא"ש**, דמבואר **במנחות** (צד). דהיינו הכהן הגדול שסמך על אבריים מפני כבודו, כדי שתהא חשובה הקטרתו יותר מהקטרת שאר הכהנים. אבל **הראב"ד** כתב, דהכהן גדול נסמך על הסגן ומושיט. [ועיין **במנחות** (צד). דלכאורה מבואר להדיא דאיירינן בסמיכת האבריים].

מא) משנה ג', נתנו לו יין לנסך. כתב **התוס' יו"ט** (פ"ז מ"ג), דאף דהתנא לא הזכיר הקטרת מנחת נסכים ומנחת חביתין, קודם לניסוך הקטירו מנחות אלו, ותנא דמתניתין לא חייש לאדכרינהו משום שכבר הזכירם **לעיל** (ל). כחלק מן הפייס של עבודת התמיד, ואף שכתב התם אף ניסוך היין והקטרת האבריים, חזר ושנאם למילף את החידושים כשכהן גדול

משום שהי דוקא ללילה ולא ליום]. ובמנחת חינוך (מצוה שפח אות א') כתב, דלא ברירא ליה סברת הרמב"ם החינוך והר"ש דחובת שמירה נוהגת רק בלילה, דארבא כיון שכל השמירה היא לכבוד בית השם, ודאי שנוהגת בין ביום בין בלילה. וברש"ש הקשה, לאידך גיסא דשמירת הכהנים ילפינן מקרא "דאהרן ובניו שומרים וכו'", ואם כן איך אפשר שישמרו ביום הא היו צריכים לעבוד עבודה, והרי מלבדם לא היו כהנים כמבואר בזבחים (קא:).

ה) משנה א', בבית אבטינס. כתב התפארת ישראל בתמיד (פ"א מ"א יכין אות ד'), דעליית בית אבטינס ובית הניצוץ לא היו מקורים. והמפרש בתמיד (כה: ד"ה היו, כתב דבית אבטינס לא נתקדש בקדושת עזרה, משום דגגין ועליות לא נתקדשו כמבואר בפסחים (פה:). והראב"ד (שם) כתב, דאף אי בית אבטינס היה קדוש בקדושת עזרה, יכלו השומרים לישב שם, משום דאי אפשר לשמירה בלי ישיבה, והתורה הצריכה לעשותה בעזרה. ובעזרת כהנים (בני יוסף) הביא מהזכרון מנחם, דבית אבטינס היה בנוי חצוי בקודש וחצוי בחול, והיה פתח לחול ופתח לקודש, והכהנים ששמרו שם ישבו בחלק החול.

ו) משנה א', בית הניצוץ. כתב הרא"ש בתמיד (פ"א מ"א), דנקראת בית הניצוץ משום שהיתה פתוחה מצד אחד וניצוצי החמה ניכרים בה נולכאורה דבריו דלא כמו שכתב התפארת ישראל באות הקודמת]. ובתפארת ישראל (ה"א מ"א יכין אות ג') כתב, שהיו מבעירי בה עצים שניצוצותיהם דולקים זמן רב, כדי שאם תכבה האש שעל המזבח יקחו משם, ולא סמכו על הנס שלא יכבו עצי המערכה.

ז) משנה א', והלויים בעשרים ואחד מקום. כתבו הרמב"ם (פ"ח מבית הבחירה ה"ד), והמפרש בתמיד (כו: ד"ה למעלן, דהלויים שמרו בעשרים ואחד מקומות לבדן בלי הכהנים, והכהנים שמרו בג' מקומות בלי הלויים. אבל הרא"ש כתב, דבמקומות שהכהנים שמרו אף הלויים שמרו, ובבית אבטינס ובבית הניצוץ היו הכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה, ובבית המוקד, הכהנים שמרו בפנים והלויים בחוץ, ובכ"א המקומות ששמרו הלויים שמרו לבדם ללא כהנים. עוד פירש, דבשמונה עשר מקומות שמרו הלויים לבדם ובעוד ג' מקומות שמרו יחד עם הכהנים וביחד היו עשרים ואחד מקומות.

ח) משנה א', לשכת הקרבן. כתב הרא"ש, דלשכת הטלאים היתה אחת מארבע הלשכות הקטנות שבבית המוקד. עוד פירש, שהיא הלשכה שבה היו בודקים את הטלאים ממום. וכתב העזרת כהנים (בני יוסף), דהביא פירוש נוסף, משום דלפירוש קמא, אמאי בעינן עוד שומר חוץ מהשומר של בית המוקד גופא.

ט) משנה א', בלשכת הפרוכת. כתב התפארת ישראל (פ"א מ"א יכין אות י'), ששם היו אורגים את הפרוכת, ואינו יודע מקומה ואפשר שהיתה בתוך העזרה, או שהיתה באחת מל"ח תאים שמסביב להיכל. והקשה העזרת כהנים (בני יוסף), דליכא למימר שהיתה בתוך העזרה, משום דמבואר בכתובות (קו). דנשים היו אורגות את הפרוכת ואסור לנשים להכנס לעזרה, ועוד דהפרוכת היתה עשרים אמה על ארבעים אמה ואם כן לא שייך שיארגו אותה באותם ל"ח תאים.

י) משנה ב', איש הר הבית. מבואר ביומא (כג). שהוא בן ביבי הממונה על

שכולו שבת, כדעת אביי בראש השנה (לא). דתרי חרוב, והיינו אחד שכולו שבת ומנוחה, ושני לחיי עולמים אחר תחיית המתים.

הדרן עלך פרק בזמן שכהן גדול וסליקא לן מסכת תמיד

מסכת מדות

דף לד ע"א

א) משנה א', בשלשה מקומות הכהנים שומרים. הקשה התפארת ישראל (פ"א מ"א בועז אות א'), אמאי פתח מענין השמירה, הא מסכת מדות אתי ללמדינו תבנית וחוקי המקדש ולא עניני עבודה. ותירץ, על פי דברי הרמב"ם (בהקדמה), ורש"י ביחזקאל (פ"מג פ"א), שלעתיד לבא יבנו המקדש, דלשם כך בעינן לשמור צורת הבית בליבנו, כדי שנדע לבנותו לעתיד. ואף למבואר ברש"י בסוכה (מא). ד"ה אי נמי, דבית המקדש השלישי יבנה בידי שמים, צריכים לזכור את תבנית הבית, כדי שיראו שדברי הנביא היו אמת. ועיין במהרש"א (חדושי אגדות) ערכין יג. שביאר שבימות המשיח יבנו את בית המקדש, ומה שירד מאש היינו לעולם הבא עיין שם. נולכאורה נראה לבאר לפי זה נוסח התפילה "והראנו בבנינו ושמחנו בתיקונו".

ב) משנה א', שם. כתב המפרש בתמיד (כה: ד"ה בשלשה, דהשמירה אינה מחשש גנבים דאין עניות במקום עשירות, ואם יגנבו יקנו אחרים. וברמב"ם (פ"ח מבית הבחירה ה"א ובספר המצוות עשה כב) כתב, דשמירת המקדש משום כבודו דאינו דומה פלטרין שיש עליו שומרים לפלטרין שאין עליו שומרים. אמנם רש"י בפירוש התורה (במדבר פ"ג פ"ו) פירש, דבעינן שומרים כדי שלא יקרב זר למקדש. וכן הוכיח בחידושי הגר"א בתמיד (פ"א מ"א מלשון הפסוקים. והרא"ש בתמיד (כה:), כתב, דשומרים על המקדש כדי שלא יסחו דעת מן המקדש ביום ובלילה, כמבואר במלכים (חלק ב' פ"א פ"ה) "ושמרתם את משמרת הבית מסח".

ג) משנה א', שם. כתב החינוך (מצוה קפח), דמצוה זו נוהגת בזמן הבית בלבד. ובשו"ת אבני נזר (יורה דעה חלק ב' סימן תמט) כתב, דלטעמא דרש"י [הובא באות הקודמת] דשמירת המקדש כדי שלא יכנסו טמאים וזרים, יתכן דאף בזמן הזה איכא דין שמירה, אבל כתב דמדברי הרמב"ם (פ"ח מבית הבחירה ה"ו) דכתב דהשמירה נעשית בבגדי כהונה, מוכח דשמירת המקדש חשיבא עבודה, ואם כן בזמן הזה שכולנו טמאי מתים לא תתכן שמירה דעבודה פסולה בטמאים. ועיין בספר משכנות לאביר יעקב שהאריך בענינים אלו.

ד) משנה א', שם. כתב הר"ש בד"ה שומרים וכו', דשומרים בלילות. וכן כתבו הרמב"ם (פ"ח מבית הבחירה ה"ב), והחינוך (מצוה קפ"ח). אבל המפרש בתמיד (כה: ד"ה היו כתב, שהיו שומרים ביום ובלילה, וכן מבואר בדברי הרא"ש [הובאו באות הקודמת], וצריך ביאור דסותר לדבריו בתוספותיו ביומא (י: דכתב, דאין חיוב מזוזה בלשכות של שומרי המקדש,

שהיה שער קדוש שאין משתמשים בו ברוב עם אלא מעט ובמורא גדול. (יח) **משנה ג'**, טדי כתב הר"ש, שלא היה משמש ליציאה וכניסה אלא בעל קרי היה יוצא בו. וביאר התפארת ישראל (פ"א מ"ג יכין אות כו), דנקרא טדי משום דטדי בלשון יון תרגום של "סוד והצנע", ומשער זה היה יוצא הבעל קרי בהצנע. והרא"ש כתב, דטדי מלשון גובה, מפני שעל גבי כל השערים היה משקוף ורק באותו שער לא היה משקוף אלא היה בראשו שני אבנים עומדות באלכסון. או שטדי הוא מלשון השתחוויה, ששני אבנים אלו היו מוטות אחת על השנייה כעין השתחוויה.

(יט) **משנה ד'**, שער הדלק. כתב הרא"ש, דנקרא שער כן משום שדרכו הכניסו עצים למערכה. ובתפארת ישראל (פ"א מ"ד יכין אות לב) כתב טעם נוסף, שדרכו הכניסו אש הדיוט למזבח, דאף שירד אש על המזבח מצוה להביא מן ההדיוט, ואין להקשות אמאי לא הביאו אש מבית הניצוץ ובית המוקד, דאינהו לא חשיבי אש הדיוט משום שהודלקו מקודש.

(כ) **משנה ג'**, עליו שושן הבירה צורה. בפשטות הכוונה על השער ממש, והר"ש (כלים פי"ז משנה ט) פירש, שהיה חדר מעל שער המזרח של העזרה ומצוייר עליו שושן הבירה. וכן פירש רש"י מנחות (צח). ד"ה בשושן. והקשה הבית דוד, ממתניתין שהיה על שער הר הבית ולא העזרה.

(כא) **משנה ג'**, צורה. במנחות (צח). ועוד נחלקו בטעם הציור, האם כדי שידעו מהיכן באו או כדי שתהא עליהם אימת המלכות. וביאר הבית דוד, דשם הונחו אמות המידה של בית המקדש, על מנת שכשישתמשו בהם יראו הציור ותבא עליהם אימת מלכות ויזכרו את אימת מלכות ה' מקל וחומר ולא יבאו לידי מעילה.

(כב) **משנה ד'**, שער הקרבן. בשיטה מקובצת (אות כה) גרס, שער הבכורות. וכתב ר"ע מברטנורא, דנקרא כן משום שדרכו הכניסו את הבכורות ששחיתתן אף בדרום. וכתב התוס' יו"ט (פ"א מ"ד), דאף דקדשים קלים שחיתתן בכל מקום, נתייחד השער לבכורות, משום שהם מתנה לכהן ואינם לבעלים והווי קדשי קדשים, ואיכא חשש שיטעו לומר שנפסלים אם שחטום בדרום.

(כג) **משנה ד'**, לשכת פנחס המלביש. כתב העזרת כהנים (בני יוסף) בשם השלטי גבורים, דמה שמבואר בתמיד (לב:), שהיו חלונות בכתלי לשכת הגזית ששם הניחו את בגדי הכהונה, היינו בגדי הכהונה שהשתמשו בהם בכל יום, אבל לשכת פנחס המלביש נועדה לשמירת בגדים חדשים.

(כד) **משנה ה'**, שהכהנים שומרים מלמעולן ולוויים מלמטן. כתב הרמב"ם (פ"ח מבית הבחירה ה"ד) דמצות שמירתו היא שיהיו הכהנים שומרים מבפנים והלוים מבחוץ. ובמנחת חינוך (מצוה שפח אות א) הביא מהזרע אברהם (ספרי קרח פרק א' פיסקא קטז) שהקשה, אמאי שניה הרמב"ם מהמשנה שכתבה שהכהנים שומרים למעלה והלוויים למטה. ותיירץ המנחת חנוך (שם באות ד') על פי דברי הסמ"ג (עשין קסד), דדוקא בבית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות והכהנים שמרו למעלה והלוים למטה, אבל בבית המוקד שלא היתה עליה, היו הכהנים שומרים מבפנים והלוים מבחוץ, וכונת הרמב"ם לבית המוקד, אבל אכתי קשה, דמלשון הרמב"ם משמע דנקט כן אכל שמירת כהנים ולוים.

(כה) **משנה ה'**, שם. כתב הרא"ש לעיל (משנה א'), דהוי מקומות שהכהנים

הפקיע, דהיינו שהיה ממונה להלקות את השומרים שישנו על משמרתם. וכתב הבאר שבע בתמיד (כו:), דהא דהווכר הכא בכינויו ולא בשמו משום דאיש הר הבית הוא כינוי חשוב, דהוא הממונה על כל ממוני הר הבית. (יא) **משנה ב'**, אומר לו איש הר הבית שלום עליך. כתב בחידושי הגר"א (פ"א מ"ב), דהשומר צריך לומר לאיש הר הבית שלום עליך, ואם אינו אומר ניכר שהוא ישן. אבל התפארת ישראל (פ"א מ"ב יכין אות ט"ו) הקשה, אמאי בעינן אמירה ולא סגי במה שעומד, ולכך פירש דאיש הר הבית דורש בשלומו כשאינו עומד שמא נחלש ואינו יכול לקום, או שהוא בעל מחשבות.

(יב) **משנה ב'**, ורשות היה לו לשרוף כסותו. הקשה הרא"ש, הא עבר משום בל תשחית. ותיירץ, דהפקר בית דין הפקר. והקשה הרב אברהם (חלק א' סימן טז אות כ"ד בהגהה), מה שייך הפקר בית דין הפקר לענין בל תשחית. וכתב דיש לגרוס ברא"ש "לא תגזול". והוכיח כן, דהרי בל תשחית חוץ מאילנות עם פירות הוי מדרבנן, ואם כן מאי קשיא לרא"ש דיש לומר "הם אמר והם אמרו", אלא על כרחך כונתו ללא תגזול. ובתפארת ישראל (פ"א מ"ב) תירץ על קושית הרא"ש דהיינו משום קנסא, וחשיב צורך אדם דלית ביה בל תשחית. עוד כתב, דהיינו דווקא בגדו העליון והתחתם בו מדי והוא שהביאו לשינה.

(יג) **משנה ב'**, קול בן לוי לוקה. כתב התוס' יו"ט (פ"א מ"ב) בשם השלטי גבורים, שהיה מלקה את הלויים בלבד ולא את הכהנים, וכן משמע מלשון המשנה דנקטה בן לוי ולא כהן. ותמה עליו בספר קול הרמ"ז, דמלשון הרמב"ם בפירוש המשניות (בשקלים פ"ה משנה א) משמע דגם הכהנים היו לוקים. וכן כתב ר"ע מברטנורא בשקלים (שם) שהלקו אף את הכהנים שישנו על משמרתם. וכתב הרש"ש, דלדברי ר"ע מברטנורא מובן אמאי הממונה היה שורף את כסותו של הישן ולא קורעה, דהא מבואר ביומא (עב). דהקורע בגדי כהונה לוקה, ויש לומר דלשורפן שרי.

(יד) **משנה ב'**, רבי אליעזר בן יעקב אומר וכו'. כתב הרא"ש, דרבי אליעזר בן יעקב אתי לאשמועינן שאמנם הענישו בדרך זו, ושמועינן מינה נמי דסתם מתניתין דמדות רבי אליעזר בן יעקב היא. ובתפארת ישראל (פ"א מ"ב יכין אות כב) כתב, דרבי אליעזר בן יעקב בא לחלוק ולומר שלא הענישו את הישן בבי' דברים, דהיינו גם בחבטה במקל וגם בשריפת כסותו, אלא רק בשריפת כסותו בלבד, וכן אתי לאשמועינן דאף אם השומר הישן אדם חשוב, לא חששו לכבודו והיו שורפין את כסותו.

(טו) **משנה ג'**. כתב המשנה למלך (בפ"ז מתמידין ומוספין הי"ג), דמסתבר שהשערים נתקדשו בקדושת הר הבית, אך הביא מהירושלמי דנחלקו בזה, ונפסק דלא נתקדשו. ובעזרת כהנים הביא בשם ספר תבנית היכל, דדלתות הר הבית היו בצד הפנימי.

(טז) **משנה ג'**, קיפונוס מן המערב. כתב הרא"ש, דנקרא קיפונוס, משום דהשכינה במערב, ושער זה היה במערב ראש לכל השערים וקפי בלשון יון ראש. ובתפארת ישראל (פ"א מ"ג יכין אות כה) כתב, דנקרא על שם גן של ורדים שהיה שם וקיפונוס בלשון יון הוא עבודת הגן (קיפוס-גן פונוס-עבודה), או שנקרא על שם האיש שבנה אותו.

(יז) **משנה ג'**, שם. כתב הרא"ש, דשער קיפונוס היה קטן. וכתב העזרת כהנים (בני יוסף), דהרא"ש מפרש תיבת "נוס" מלשון ננס, והיינו משום

המוקד שנזכרת שם. והקשה התוס' יו"ט, **דביומא** (יז). הקשו ממתניתין דידן למתניתין דתמיד לגבי מקום לחם הפנים, ותירצו דתנא דתמיד מונה דרך שמאל, ונמצא שלשכת החותמות היתה מערבית צפונית ולשכת בית המוקד היתה מזרחית צפונית, ונסתרו דברי הרמב"ם. ועל כן הגיה במשנה דתמיד והקדים לשכת בית המוקד ללשכת החותמות. והבית דוד כתב, דעדיף לומר דהתנא דתמיד לא הקפיד על סדר מקום הלשכות מלבד לשכת הטלאים, מלהגיה.

דף לד ע"ב

לא משנה ז', שני שערים היו לבית המוקד אחד פתוח לחול ואחד פתוח לעזרה. בתמיד (כו): איתא דלא היו שומרים בשני הפתחים, משום שהפתחים היו סמוכים או מכוונים אחד כנגד השני, וסגי בשומר אחד. והקשה הרש"ש, מהא דמבואר **לקמן** (משנה ט') דהיו שם ב' שומרים דהכהן שמר מבפנים ובן לוי מבחוץ [לגירסת ר"ע מברטנורא], ומסתבר שזו מהחמשה שערים ששמרו הלויים כמבואר **לעיל** (משנה א').

לב משנה ז', פשפש קטן היה לו שבו נכנסין לבלוש את העזרה. כתב המפרש בתמיד (כו): ד"ה אמר רבי וכו', על הא דמבואר שם דכל בוקר היו נכנסים דרך הפשפש קבוצת כהנים לעזרה לבדוק אם כלי השרת נמצאים במקומם הראוי, בדדיקה זו נעשתה קודם התחלת העבודות במקדש מבעוד לילה, ונכנסו דרך הפשפש כיון דעדיין לא נפתחו דלתות העזרה, כי לא היו רשאים לפתוח אותם עד שיאור היום.

לג משנה ז', שם. כתב הרא"ש, דהפשפש היה פתח קטן בתוך הפתח גדול. אמנם בתמיד (כו: כח). כתב, שהפתח הקטן היה בקיר הסמוך לשער הגדול.

לד משנה ז', שם. כתב הרא"ש, דנכנסנו לבדוק אם חסר מהכלי שרת. אמנם בתמיד (כו: כח), כתב, שנכנסו לבדוק את שומרי העזרה ולהלקות את הישנים.

לה משנה ח', בית המוקד. כתב המפרש בתמיד (כה:) ד"ה בית המוקד, דנקרא כן לפי שהיתה בו מדורה שהיתה דולקת תמיד. **ובשבת** (יט): פירש רש"י ד"ה בית המוקד, שהיתה בשביל לחמם את רצפת העזרה שהיתה משיש הכהנים על מנת שהכהנים שהלכו יחפים בבית המקדש לא יצטננו. אמנם התוס' **ביומא** (טו): ד"ה ואחת כתבו בשם רבינו חננאל, שהמדורה היתה כדי ליטול משם אש למזבח, משום דאף שהאש ירדה על המזבח מן השמים, מצוה מן ההדיוט, והיו שם שני מדורות שאם יכבה האחד יקחו מן השני.

לו משנה ח', כיפה. כתב המפרש בתמיד (כ:) ד"ה כיפה, דבית המוקד נבנה על גבי כפה של אבנים כדי שיהיה גבוה, משום ששומרים בו ושמירה צריכה להעשות במקום גבוה. אמנם הרמב"ם **בפירוש המשניות בתמיד** (פ"א מ"א) **ובחידושי הגר"א בתמיד** (פ"א מ"א) כתבו, דגג בית המוקד היה עשוי בצורת חצי כדור ככיפה.

לז משנה ח', רובדין של אבן. כתב הרא"ש, דהכהנים ישנו על הרובדין. אבל המפרש בתמיד (כה: ד"ה מוקף כתב, דהרובדין שמשו כמדרגות, לעלות למקומות משוקעים בכותל בית המוקד ושם ישנו.

לח משנה ח', וזקני בית אב ישנים שם ומפתחות העזרה בידם. הקשה

שומרים למעלה והלויים למטה, אבל המפרש בתמיד (כו): ד"ה שהכהנים, כתב דהלויים לא שמרו בשער הניצוץ מכיון שכבר שמרו הכהנים למעלה, וכונת מתניתין דשמירת הכהנים תמיד למעלה על גבי החומה, והלויים למטה.

כו משנה ו', שתיים בקדש ושתיים בחול. ביאר הרא"ש, דבית מוקד עצמו חציו הדרומי היה בעזרה, וחציו הצפוני מחוץ לעזרה, ולפיכך שתי הלשכות הדרומיות שבו קודש, ושתי הלשכות הצפוניות חול. אבל הרמב"ם (פ"ה מבית הבחירה ה"ט) והר"ש ד"ה בית המוקד כתבו, דבית המוקד היה בנוי כולו מחוץ לעזרה, אלא שבדרומו היה פתוח לעזרה ובצפונו היה פתוח לחול, וכתב העזרת כהנים (בני יוסף), דמשום כך חציו הדרומי היה קודש וחציו הצפוני חול. והקשה, אמאי בעינן לפספסין הא היו ניכר בלשכה עצמה.

כז משנה ו', ראשי פיספסין. כתב הרא"ש, שהם מסמרים. ור"ע מברטנורא (פ"א מ"ו) כתב, דראשי קורות יצאו מהכותל עד המקום שהוא קודש, כדי להבדיל בין הקודש לחול. ובתוס' יו"ט (פ"א מ"ו) הוסיף, שלא היו בקודש משום איסור ד"לא תטע וכו'", וכמו שביאר ר"ע מברטנורא בפרק קמא שתמיד מ"ד. והתפארת ישראל (פ"א מ"ו בועז אות ה') הקשה, מהא דמבואר לקמן (פ"א מ"ה) דבכותלי המקדש עצמו היו קורות ארוים, וכן בעמודי מטבחים, ובפתחה של עליה שעל ההיכל היו כלונסאות של ארז, ועוד מניין להו שהיו של עץ שמא של אבן היו. ועיין שם שהביא ראיות דשרי להכניס עצים אל הקודש. וכתב, דמוכח מדברי הרמב"ם (פ"א מבית הבחירה ה"ט) דאיסור ד"לא תטע" היינו דוקא בדאיכא תרתי לריעותא, א. דמחובר לקרקע, ב. בולט, דבהאי גונא דומה לנטיעה שמחוברת ובולטת, אבל בריעותא אחת ליכא איסורא, ויש לומר, שהכלונסאות שבעליה שעל ההיכל לא היו מחוברות לקרקע. עוד כתב, דלאסור בעינן דומיא דנטיעה שהיא מחוברת לקרקע ממש, ואין איסור במחובר לקיר או עמוד המחובר לקרקע. וביכין (מה) פירש, שהיו בולטות מן הקיר בשני הצדדים, ונקראו "פספסין" לפי שהיו רחבים כפיסת היד.

כח משנה ו', מערבית דרומית היא היתה לשכת טלאי קרבן. כתב בחידושי הגר"א בתמיד (פ"ג מ"ג), דלשכת הטלאים היתה פתוחה לחצי של חול של בית המוקד, והיה לה דין חול כדי שלא יריבצו גללים בעזרה, אמנם התפארת ישראל (פ"א מ"ו יכין אות מז) כתב, דללשכת הטלאים היתה קדושת עזרה.

כט משנה ו', ששקצום מלכי יון. כתב ר"ע מברטנורא (פ"א מ"ד), דהיונים הקטירו עליהם לעבודה זרה. והקשה התפארת ישראל (פ"א מ"ו יכין אות מח), אמאי הרסו את המזבח, הא מבואר בעבודה זרה (מה). דעבודה זרה במחובר אינה נאסרת. ותירץ, דבאמת אינו נאסר והרסו את המזבח משום כבוד שמים, ולכך גם לא עברו על האיסור ד"לא תעשו כן לה' וכו'". עוד כתב, דהמזבח נתחלל מדין באו פריצים וחללוהו (עבודה זרה נב): ולא נאסרו אלא מדרבנן. ועיין מה שהקשה התפארת יעקב (פ"א מ"ו), [נדבריו לכאורה צריכים עיון].

ל שם. הרמב"ם מפרש, שהלשכה המזרחית צפונית שבה גזו החשמונאים את אבני המזבח, היתה גם לשכת החותמות שמזכרת בתמיד (פ"ג משנה ג), והלשכה המערבית צפונית שבה יורדים לבית הטבילה, היא לשכת בית

מד) משנה ט', רבי אליעזר בן יעקב וכו'. כתב הרמב"ם בפירוש המשניות, דלרבי אליעזר בן יעקב אסור לכהן שהוא טבול יום לחזור לבית המוקד, אלא היה יוצא לביתו, אבל רבנן סברי כמבואר בתמיד (כו.). שהיה חוזר לאחיו הכהנים בבית המוקד. וכתב המפרש בתמיד (שם), דאף דלטבול יום אסור להכנס למחנה לוי, כיון שאיסורו מדרבנן לא הטריחיהו לצאת בלילה. וברא"ש (שם) כתב בשם רבינו תם, דהגזירה היתה לא להכנס למחנה לוי, אבל אם הוא נמצא במחנה לוי לא גזרו עליו לצאת. ובחידושי הגר"א (פ"א מ"ט ובתמיד פ"א מ"א) כתב, דלכולי עלמא הכהן חוזר לבית המוקד, אלא דרבי אליעזר בן יעקב סבר דהמחילה שבה הולך הכהן לא היתה מתחת לבית המקדש, משום דלכהן טמא אסור להלך אפילו מתחת לבית המקדש, אלא הלך במחילה שמתחת החיל.

מה) משנה ט', יוצא והולך לו בטרדי. כתב התפארת ישראל (פ"א מ"ג יכין אות כז), דאף דמבואר לעיל (בעמוד א') דשער טדי לא היה משמש לכלום, כיון שאינו אלא לפרקים ובצינעא, כתב התנא שאינו משמש לכלום.

פרק הר הבית

מו) משנה א', הר הבית וכו' רובו מן הדרום. כתב הרא"ש, דאין כונת התנא על בנין העזרה, אלא שהלשכות היו רובם בדרום. אבל הרמב"ם בפירוש המשניות כתב, דכונת המשנה היא דהמרחקים מחומת הר הבית עד לחומת העזרה הפנימית לא היו שוים אלא רוב השטח הפנוי היה בדרום, פחות ממנו במזרח, ופחות ממנו בצפון, ומיעוטו במערב, ובמקום שהיה רוב השטח הפנוי, שם היה רוב התשמיש.

מז) משנה ב', ויוצאים דרך שמאל. כתב הרא"ש, דהיינו דרך שמאל לכניסתו, שפנה לימין והילך עד השער שדרכו היה רוצה לצאת, וכיון דכבר הקיף סביב נמצא שיצא דרך ימין. ובתפארת ישראל (פ"ב מ"א יכין אות ח') הוסיף, שצריך להקיף דרך ימין דוקא כשדעתו לפנות לצדדים, אבל אם נכנס בשער המזרח של הר הבית ורצה להגיע לעזרה, היה יכול ללכת אליה בדרך ישרה שהיתה מול שער המזרח, וכשיצא מן העזרה היה הולך לאחוריו כמבואר ביומא (נג.). עד שיצא משער המזרח של עזרת הנשים ומשם היה מקיף דרך ימין ויוצא.

מח) משנה ב', חוץ ממי שארעו דבר שהוא מקיף לשמאל. כתב התפארת ישראל (פ"ב מ"ב יכין אות י'), דטעם הדבר להודיע צערו לרבים שיתפללו עליו. עוד כתב, דרוב הכניסה להר הבית היה מדרום, ואם נכנס מיד לשמאל נראה שממהר למקום המקדש, ונותן בזה רמז לרואיו שזקוק לרחמי שמים, והוא כילד שהוא בצער שרץ מיד לבית אביו. ובתפארת יעקב (פ"ב מ"ב) כתב, דימין מורה על חסד ושמאל על דין, ולכך האבל והמנונה שמדת הדין מתוחה עליהם פונים דרך שמאל.

מט) משנה ב', מה לך מקיף לשמאל. [לכאורה שאלוהו משום שלא היו יודעים אם הוא מנודה או אבל]. אבל במלאכת שלמה (פ"ב מ"ב) מביא מפרקי דרבי אליעזר (פרק יז), דאם היה שפמו מכוסה היו יודעים שהוא אבל, ואמרו לו כדרך שאומרים לאבל, ואם היה שפמו מגולח ידעו שהוא מנודה ואמרו לו כדרך שאומרים למנודה.

נ) משנה ב, שאני מנודה. הרמ"א (יו"ד סימן של"ד ס"ב) כתב, דנהגו לגרש

הבאר שבע בתמיד (כ:), דבתוספתא שקלים (פ"ב הט"ו) מבואר, דהיו ז' אמרכלין שהיו ממונים על מפתחות העזרה. ותיריך, דהאמרכלין היו ממונים על השערים של לשכות שבתוך העזרה שהיה שם ממון של הקדש, והזקני בית אב היו ממונים על מפתחות שערי העזרה בלבד. והקשה המשנה למלך (פ"ד מכלי המקדש הי"ז), דבתוספתא (שם) איתא להדיא דהאמרכלין היו ממונים על המפתחות של שבעת שערי העזרה, וכן לשון הרמב"ם שם. ועל כן תיריך, דהמפתחות היו בידי הזקני בית אב, אך הרשות לפתוח היתה כשהתכנסו בבוקר שבעת האמרכלין. עוד כתב, דיותר נראה, דמשנה דידן איירא בפתיחה לצורך עבודה ובוזה היה איש אחד פותח ונועל, והתוספתא איירא כשהיו צריכים להוציא או להכניס לעזרה דבר שאינו לצורך עבודה.

לט) משנה ח', וזקני בית אב ישנים שם. בתמיד (כו:) הקשתה הגמ', אמאי לא הכניסו לשם מיטות, ותיריך אביי, דאין כבוד להכניס מיטות לבית המקדש. ומכאן הוכיח המנן אברהם (קנא סק"ד) שאסור להכניס מיטות לבית הכנסת אפילו אם מותר לישון שם לצורך, דהרי כתב המרדכי דקדושת בית הכנסת מעין קדושת ההיכל, ואם להר הבית אסור להכניס מיטות קל וחומר בבית הכנסת. ותמה עליו הגרע"א (שם) דהרי המקור שמותר לישון בבית הכנסת לצורך, הוא מהמרדכי שהביא ראייה מבבא בתרא (ג:) מרב אשי שהכניס מיטתו לבית הכנסת, וחזינן דמותר להכניס לשם מיטה.

מ) משנה ח', ופרחי כהונה. כתב התפארת ישראל (פ"א מ"ח יכין אות כט), דהיינו כהנים שכבר הגיעו לכלל עבודה בבית המקדש והם עדין רכים בשנים. ובמפרש בתמיד (כו.) ד"ה אמרי כתב, דכהנים שהם בני י"ג מיקרי דמטו לכלל עבודה. והבאר שבע בתמיד (כו.) הביא מחולין (כד.), דסבירא לרבי דדוקא מבן עשרים חשיבי דמטו לכלל עבודה, ואף רבנן דפליגי למסקנא אחד לישנא, היינו בדיעבד אבל לכתחילה מודו דבעינן בן עשרים. מא) משנה ט', ומקום היה שם אמה על אמה. כתב התפארת ישראל (פ"א מ"ט יכין אות סא), דהיינו בחצי החול מתחת הרובדין משום דמבואר לקמיה דאחד מן הכהנים ישן עליה, ואסור לישן בחלק המקודש.

מב) משנה ט', ובן לוי ישן לו מבחוץ. ור"ע מברטנורא (פ"א מ"ט) גרס, "בן לוי יושב לו מבחוץ". וכן גרס המשנה למלך (פ"ח מבית הבחירה ה"ד). דהיינו דהלוי שומר מחוץ לבית המוקד בצד הפונה לחול כמבואר לעיל (משנה א') ולכך יכול היה לשבת שם.

מג) משנה ט', שם. כתב הראב"ד בתמיד (כו:), דהכהן אחר שגמר לנעול את השערים החזיר את המפתחות למקומם ישן על הטבלא. אבל הר"ש (בעמוד א') ד"ה גמר כתב, דהבן לוי ישן על הטבלא. והקשה התוס' יו"ט (פ"א מ"ט), דמבואר להדיא במשנה דבן לוי ישן מבחוץ ואמאי כתב דישן על הטבלא. ועוד, דהר"ש עצמו פירש לעיל (עמוד א') ב"ה הגביה, דהכהן השוער הגביה את הטבלא, ואם כן מסתבר שהוא יגמור את כל עניני הנעילה. ועוד, דבן לוי לא היה יכול להכנס משום דהשערים ננעלו, ודוחק לומר שנכנסו לשם לצורך זו. ובמשנה למלך (פ"ח מבית הבחירה ה"ד) תיריך, דהר"ש למד כרמב"ם (שם) [הובא לעיל עמוד א' אות ו'] דהלויים לא שמרו במקום שמירת הכהנים, ועל כן הוקשה לו מה עשה שם הלוי. ולכך כתב, דהבן לוי לא היה שומר אלא ישן על הטבלא שבה המפתחות.

נקבים. ובתפארת ישראל (פ"ב מ"ג יכין אות יז) כתב, דעשו כן משום נוי, וכדי שיוכלו להציץ דרך הנקבים על מקום המקדש.

ו משנה ג', ושלוש עשרה פרצות היו בו שפרצום מלכי יון. כתב בחידושי הגר"א (פ"ה מ"ג), דהיונים פרצו את הסורג שעמד להבדיל בין הנכרים לישראל, כי רצו להראות שגם הנכרים יכולים להכנס לשם. נדהיינו כשיטת הראב"ה שהובאה לעיל אות ד' שהסורג נעשה להיכר לנכרים שאסורים להכנס אל החיל]. ובשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן צח) הוסיף, דהיונים פרצו שלש עשרה פרצות כנגד שלוש עשרה שבטים נכולל מנשה ואפרים], שמבדילים עצמם מן הנכרים. ובתוס' יו"ט (פ"ב מ"ג) כתב בשם ראב"ה דהסורג שהקיף את כל העזרות היה פתוח רק מצד מזרח משום חיזוק ושמירה, והיונים פרצו בו שלש עשרה פרצות כנגד שלש עשרה שערי העזרה. ובתפארת ישראל (פ"ב מ"ג יכין אות יז) הקשה על שיטת הראב"ה, דאינו מן הסברא שכל הנכנסים והיוצאים יצטרכו להדחק דרך שער אחד, וכן מה הועילו ריבוי השערים אם אכתי צריך להכנס דרך פתח אחד שבסורג, ודוחק לומר שכל רוח המזרחי היה פתוח דאם כן ליכא סימן לטמאי מתים ולנכרים בצד מזרח. וכתב, דנראה שהסורג היה פתוח כנגד כל שער שבעזרה. ובחידושי רבי משה קאזיס כתב, דהיה פתוח כנגד שערי הר הבית. והוסיף העזרת כהנים (בני יוסף), דפתח הסורג לא הוזכר בכלל השערים של בית המקדש, משום שלא היו פתחים עם מזווחות ומשקוף.

ז משנה ג', לפנים ממנו החיל עשר אמות. כתב הרא"ש (פ"ב מ"ג), דרוחב החיל ממזרח למערב היה עשר אמות, והיה סמוך לחומה המזרחית של עזרת הנשים, נועין בעזרת הכהנים שמגיה בלשון הרא"ש והיה רחבה עשר אמות ע"ד כותל וכו'. וכתב בחידושי רבי משה קאזיס, דאין כונת הרא"ש דהחיל היה רק במזרח עזרת הנשים, דהא מבואר לעיל (פ"א מ"ה ומ"ז), דהחיל היה אף בצד צפון, אלא דהתם היה שטח החיל יותר מעשר אמות עד כתלי העזרה. אבל הרמב"ם בפירוש המשניות לעיל (פ"א מ"ה) כתב, דהחיל היה חומה בגובה עשר אמות העומדת לפנים מן הסורג, ולכאורה נמצא דלדידיה היו שם ד' מחיצות זו לפנים מזו, חומת הר הבית, סורג, חיל, וחומת העזרה. ומוסיף הרמב"ם דאף כל החצר שמחומת החיל עד לחומת העזרה נקרא חיל.

ח משנה ג', ושנים עשר מעלות וכו'. כתב רש"י ביומא (טז). ד"ה ושלחה, דהמעלות היו מצד מזרח הסמוך לעזרת הנשים, ונמשכו לכל רוחב הר הבית מצפון לדרום. אבל התוס' ר"ד ביומא (שם) כתב, דהמעלות היו סמוכות לשער עזרת הנשים בלבד.

ט משנה ג', כל הפתחים שהיו שם וכו'. כתב העזרת כהנים (בני יוסף), דהגירסא בזבחים (נה): היא "כל השערים", והיא גירסא נכונה יותר משום שהיו פתחים בבית המקדש שהיו קטנים מעשרים אמה על עשר אמות, כגון פתחי התאים מסביב להיכל דמבואר לקמן (לז). פ"ד מ"ג), שהיו רחבים פחות מעשר אמות, ולהאי גירסא איכא לפרושי דכונת המשנה לשערים דוקא שהם פתחים גדולים וחשובים ולא לשאר פתחים.

י משנה ג', חוץ משל טדי וכו'. כתב בחידושי הגר"א (פ"ב מ"ג), דהוא כדי שיהיה ניכר, ולא יעברו שם אנשים שיפגשו את בעלי הקרי שיוצאים דרך שם כמבואר לעיל (לד). פ"א מ"ג).

יא משנה ג', נשתנו להיות של זהב. כתב התוס' יו"ט (פ"ב מ"ג), דכשחזרו

המנודה מבית הכנסת כדי שלא ידחוק יחידיים שצריכים להתרחק מארבע אמותיו. והקשה בעזרת כהנים דמהאי טעמא לא היו צרכים להתיר למנודים להכנס לבית המקדש.

נא שם. במסכת שמחות (פ"ו) מצינו, דגם מי שיש לו חולה היה מקיף בשמאל כדי שיברכו את החולה שיתרפא, וכן מי שאבדה לו אבידה היה מקיף בשמאל כדי שיברכו שימצא, והבאו שם מעשים שבזכות ברכות אלו התרפא החולה ומצאו אבידה.

דף לה ע"א

א משנה ג', לפנים ממנו סורג. כתב הרא"ש, דהסורג היה בצד המזרחי של הר הבית מצפון לדרום, ולא נתפרש שיעור המרחק מחומת הר הבית, וכן לא שימש לגבול בין קדושת החיל להר הבית כיון שהחיל היה מרוחק מהסורג, אלא נעשה לנוי בעלמא. עוד כתב, דעשו הסורג כדי שיוכלו לטלטל בשבת, משום דחומת הר הבית נבנתה קודם הבנינים שבתוכה, והוי הוקף ולבסוף ישב, ומבואר בעירובין (כג). דלהתיר טלטול בעינן שיהיו מוקפין מכל הצדדים. וכתב התוס' יו"ט (פ"ב מ"ג), דלהאי פירושא בעינן למימר דהסורג הקיף את כל הר הבית ולא רק מצד מזרח. ונלכאורה נראה דאף להאי פירושא סגי בהקפת צד מזרח, משום דעל ידי הקפת צד אחד חשיבי כל הצדדים שהוקפו מחדש. וכן פסק בשולחן ערוך (אורח חיים שנ"ח ס"ו).

ב משנה ג', שם. הקשה הבית דוד (פ"ב מ"ג), מהא דמבואר בסוכה (מב): דביום טוב ראשון של סוכות שחל בשבת מוליכים לולביהם להר הבית, וסודרין אותם על גבי האצטבא, והאצטבא היתה סביב להר הבית, אם כן חזינן שבכל הר הבית אין איסור טלטול ואפילו מחוץ לסורג, ותיירץ העזרת כהנים (בני יוסף), דבסוכה מיירי בבנין הורדוס שבנהו מחדש, וקודם בנו הבנינים ואחר כך את הר הבית, והוי ישב ולבסוף הוקף שמטלטלין בו. ועיין מה שתיירץ עוד.

ג משנה ג', שם. הקשה בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק א' סימן לט), היאך שרי משום איסור טלטול דרבנן לעשות סורג הא מבואר בזבחים (סב). מקרא ד"הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" (דברי הימים ח"א פכ"ח פ"ט) דאסור להוסיף במקדש. וכמו שמוכח מסוכה (נא): דאקשו כן על הגוזזטרא של הנשים בשמחת בית השואבה, ותרצו שם דאיסור תערובת הוי דאורייתא וחשיב כנאמר לגד החוזה ולנתן הנביא לעשות את הגוזזטרא, אבל הכא דהוי דאיסור מדרבנן היאך היה מותר לעשות סורג. ותיירץ, דהאיסור דהכל בכתב הוי רק מהעזרת נשים ולא בחיל ובהר הבית. ועיין שם הוכחתו.

ד משנה ג', שם. עיין באות א' דברי הרא"ש דהקיפו הסורג רק מצד מזרח. אמנם התוס' יו"ט (פ"ב מ"ג) הביא מהראב"ה, דהסורג הקיף את כל בית המקדש מכל צדדיו בין החיל להר הבית. ועבדו הכי, לשום היכר לנכרים ולטמאי מתים האסורים ליכנס אל החיל.

ה משנה ג', סורג. כתב הר"ש לעיל (לד): ד"ה סורג, דהוא מקלעות עצים שארוגות זו על גב זו באלכסון, כעין שמסרגין את המטות. וכן כתב הרא"ש. ובעזרת כהנים (בני יוסף) כתב בשם השלטי גבורים (פ"ב דף א' ל"ד), דעשאוה בסירוג כדי שתהא דוגמת קלעי המשכן שהיו עשוין נקבים

והרא"ש, שעזרת הנשים לא היה מקורה, אלא היתה מוקפת חומה סביב, ובתחילה לא היה בה מרפסת, ולבסוף עשו זיוין בכותל מסביב והניחו עליהם לוחות עץ כדי שהנשים יעמדו עליהם. אבל הרמב"ם בפירוש המשניות כתב, דעזרת הנשים בתחילה היתה חלקה ללא חומה סביבה, ואחר כך הקיפוה עמודים ובנו עליהם מרפסות עבור הנשים. [אמנם בהלכות (פ"ז מכלי המקדש ה"ו) כתב, שהיה שער לעזרת הנשים ומשמע שהיתה חומה סביב].

כא) משנה ה', שם. מבואר בתוספתא דסוכה (פ"ד א) שלא היתה גזוטרטא אלא בג' רוחות. וכתב החסדי דוד (שם), דברוח מערבית לא היתה גזוטרטא, משום דאם היו יושבות שם היו אחוריהן כנגד היכל ה'.

כב) משנה ה', שם. בסוכה (נא: נב.) מבואר, דאף דאיכא איסורא ד"הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" (דברים ח"א פכ"ח פי"ט), בנו הגזוטרטא משום דילפו כן מקרא ד"וספדה הארץ וכו'" (זכריה פי"ב פי"ב). והקשה הערוך לנר (שם), לפי מה שכתבו תוס' בחולין (פג:) ד"ה קא, בשם רבינו תם, דאיסור ד"הכל בכתב" נאמר דוקא במזבח שמבטל ריבועו, אמאי בעינן קרא להתיר גזוטרטא. ותירץ, דאף לרבינו תם איכא איסורא בכל הוספת בנין, אלא דבמזבח דמבואר בזבחים (סא:): דשרי להאריכו עד ששים אמה, הוצרך לפרש דאין איסור בהוספה אלא אם כן מבטל ריבועו.

כג) משנה ה', כחצי גורן עגולה. כתב התפארת ישראל (פ"ב מ"ה יכין את נו), דעברו כן כדי שיוכלו כל ישראל לראותן יפה, ועוד דעל ידי שהם עגולות יחזיקו הרבה משוררים, יותר מאילו היו ישרות.

דף לה ע"ב

כד) משנה ו', וראשי פספסין וכו'. כתב הר"ש לעיל (לה.) ד"ה וראשי, דראשי הפספסים הם גזירי עצים המונחים על הארץ להבדיל בין עזרת הכהנים לישראל. אבל ר"ע מברטנורא (פ"ב מ"ו) כתב, דהם ראשי קורות עץ שהיו בולטים מהקיר. וכן נקט העזרת כהנים (בני יוסף) בדעת הרא"ש. והקשה מלעיל (לד.) לענין בית המוקד, דשם פירש הרא"ש דהווי מסמרים.

כה) משנה ו', שם. כתב התוס' יו"ט (פ"ב מ"ו), דנקרא פספסין משום דהיה גודלם כשיעור פיסת יד.

כו) משנה ו', רבי אליעזר וכו' מעלה היתה. כתב הרא"ש, דהיתה בעזרת הכהנים, אבל רש"י ביומא (טז.) ד"ה ותנן כתב, דהמעלה היתה בעזרת ישראל, וכן כתב ר"ע מברטנורא.

כז) משנה ו', והדוכן וכו'. כתב הר"ש לעיל (עמוד א) ד"ה ודוכן, דעל הדוכן עמדו הכהנים בעת ברכת הכהנים, אבל הלויים עמדו בחמש עשרה מעלות שמעזרת נשים לעזרת ישראל. והקשה הרש"ש, מהא דאיתא בתמיד (פ"ז מ"ב) דהכהנים היו עומדין על מעלות האולם בעת שברכו את העם. ותירץ התפארת ישראל (פ"ב מ"ו יכין אות סד), דעיקר עמידת הכהנים היתה על מעלות האולם, אלא שאם היה המקום דחוק עברו חלק מן הכהנים אל הדוכן. וברא"ש כתב, דעל דוכן זה עמדו הלויים בשעה שאמרו שיר על הקרבן.

כח) משנה ו', שם. כתב הרש"ש, דרבי אליעזר בן יעקב פליג אתנא קמא וסבר דלא היו צריכים לפספסין להבדיל בין עזרת ישראל לעזרת כהנים, משום דהמעלה הראשונה והדוכן כבר הבדילו ביניהם. וכתב העזרת

בני הגולה מבבל היו עניים ולא יכלו לעשותם מזהב. וכתב העזרת כהנים (בני יוסף), דהעשירו בזמן מלכות חשמונאי, או בימי הורדוס המלך. [ועיין בקדושין סו. שינאי מלך עשה מלחמה וכבש את כוחלית במדבר והעשירו]. **יב) משנה ד', וכל הכתלים שהיו שם היו גבוהים.** כתב הרא"ש, דמעל השערים היתה חומה גבוהה מאד. וכתב בפירוש רבינו אליקים ביומא (טז.) [הובא בקובץ שיטות קמאי], דכל הכתלים היו גבוהים יותר מארבעים אמה, אלא דהקשה שלא מצינו מידת גובה זו במסכתין. ובתוס' הרא"ש ביומא (שם) כתב, שהיו גבוהים מאה אמה.

יג) משנה ד', חוץ מכותל המזרחי. כתב הר"ש לעיל (לד:) בר"ה מן, דהיינו חומת החיל וכדי שיראו מעליה פתח ההיכל. אמנם הרא"ש כתב, דהכותל המזרחי של הר הבית היה נמוך משאר הכתלים כדי שיוכל הכהן המזה לראות בשעה ההואה את פתח ההיכל, והיינו משום שקרקע ההיכל היה גבוה מקרקע רגלי הר הבית עשרים ושתיים אמות, ואם כן נמצא שתחתית פתח ההיכל היה גבוה שתי אמות מפתח הר הבית. ובתוס' ישנים ביומא (טז.) ד"ה חוץ כתבו, שהיה גבוה פחות מעשרים ושש אמה, משום שצריך היה לראות את פתח ההיכל דרך פתח עזרת הנשים שהיתה גבוהה שש אמות מרגלי הר הבית, ונמצא דאם היה כותל המזרחי גבוה שש אמות מעל עשרים אמות של גובה הפתח, הוותר מעיניו פתח עזרת הנשים ולא היה יכול לראות דרכו. וברמב"ם בפירוש המשניות כתב, שהיה נמוך מעשרים אמה. וכתב הרש"ש, דהוא טעות סופר, וצריך לגרוס נמוך מעשרים וארבע אמה או מארבע אמה, וכונת הרמב"ם לגובה הכותל מעל השער שבכל השערים היה גבוה עשרים אמה.

יד) משנה ד', שם. כתב העזרת כהנים (בני יוסף), שהיה נמוך בכל ארכו, ולא רק כנגד הפתח.

טו) משנה ד', ומתכוין ורואה בפתחו של היכל וכו'. כתב הרא"ש, דהכהן היה צריך לראות פתח ההיכל בשעת הזאת הדם. אבל המאירי כתב, דצריך לראות את קרקע ההיכל. ובחידושי מרן רי"ז הלוי (פ"ד מפרה אדומה ה"ה) נקט בדעת הרמב"ם דבעינן לראות את חלל ההיכל ולא סגי בחלל הפתח.

טז) משנה ה', מאה שלשים וחמש. כתב התוס' יו"ט (פ"ב מ"ה), דכונת התנא לאמות, ולא נקט ליה משום דסמך אהא דפירש בריש פירקין דמיירי באמות.

יז) משנה ה', וארבע לשכות. כתב הרא"ש, שהיו בפינות עזרת הנשים מבחוץ. אבל הר"ש לעיל (לד:) ד"ה היה, כתב דהיו מבפנים.

יח) משנה ה', של ארבעים ארבעים אמה. כתב הר"ש לעיל (לד:) ד"ה היה, דאינו יודע אם היו מרובעות ארבעים על ארבעים או לא. אבל ברד"ק ביחזקאל (פמ"ו פכ"ב) כתב, דבאורך בלבד היה ארבעים אמה, אבל הרוחב היה שלושים אמה. אמנם בתפארת ישראל (פ"ב מ"ה יכין אות מא) כתב, דהלשכות היו מרובעות ארבעים על ארבעים.

יט) משנה ה', לשכת הנזירים ששם הנזירים מבשלים את שלמיהם. כתב התפארת ישראל (פ"ב מ"ה יכין אות מז), דמותר היה לבשל את שלמי הנזיר אף בירושלים, ודעבדו לכך לשכה מיוחדת במקדש, משום נזירים שבאו מארצות רחוקות ולא היה להם מכיר בירושלים.

כ) משנה ה', והקיפוה כצוצרה. כתבו הר"ש לעיל (לד.) ד"ה וחלקה

בית המוקד הוא שער השיר, כיון דלא מסתבר דיעבדו שער לנשים במקום שבו מצויים כהנים צעירים שבאים להתחמם במדורת בית המוקד. (לה) **משנה ו'**, **ושניים במערב ולא היה להם שם**. כתב **התוס' יו"ט** (פ"ב מ"ו) בשם **הראב"ה**, דשערים אלו אחד היה משוך לצפון והשני לדרום, ולא היו באמצע הכותל המערבי, כדי שהיוצאים דרכם לא יפנו אחוריהם לבית קדשי הקדשים, וכתב **המאירי בשקלים** (פ"ו מ"ג) דלשערים אלו לא היה שם, משום שהיו משתמשים בהם מעט.

פרק המזבח

(לו) **משנה א'**, **המזבח. המשנה למלך** (בפ"א מבית הבחירה הי"ג) הביא **מהירושלמי**, שאסור שיהיה חלל תחת המזבח. **והרמב"ם** (שם) הביא מקור הדברים מדכתיב "מזבח אדמה", שיהיה מחובר לאדמה ולא על גבי כיפין ומחילות. ועוד כתב **המשנה למלך**, דלא נתבאר בדעת הרמב"ם מה שיעור המחילה שיפסל מלהקריב עליו. והביא, דהר"ש **בזבחים** כתב בשם **התוספתא** שאם היה חלל טפח פסול, ונסתפק **המשנה למלך**, מדהשוה הרמב"ם, כל דיני כבש למזבח ודין חלל כתב רק במזבח ולא בכבש האם גם הכבש יפסל בחלל.

(לז) **משנה א'**, זה הסובב. כתב הרמב"ם בפירושו המשניות לקמן (לו). משנה ב'), דקרוי טובב משום שהקיף את המזבח כולו, ואינו כיסוד שבצד הדרומי ממזרח למערב ובצד המזרחי מדרום לצפון היה אורכו שלשים ואחד אמה כמבואר לקמיה. ובעזרת כהנים (בני יוסף) דקדק, מלשון **רש"י בפירוש התורה** (שמות פכ"ז פ"ה) דנקרא טובב משום שעליו היו הכהנים סובבים כדי להזות על המזבח.

(לח) **משנה א'**, מקום הקרנות. כתב הרמב"ם בפירושו המשניות, דמתניתין לא נקטה את גובה הריבוע השלישי שמעל הסובב שבו היו הקרנות, משום דמדתו מפורשת בקרא (שמות פכ"ז פ"א) "ושלש אמות קומתו". ונחלקו **בזבחים** (נט:), דלרבי יהודה דברים ככתבן ג' אמות קומתו, ולרבי יוסי משפת הסובב ומעלה. וברמב"ם (פ"ב מבית הבחירה ה"ח) כתב, דמקום מערכה י"ח טפח, והשיג עליו **הראב"ד**, דשינה לשון חכמינו. וביאר **בחידושי מרן רי"ז הלוי** (שם) דלרמב"ם כל הג' אמות העליונות נקרא מקום מערכה, ולראב"ד אין חילוק בינם לשאר המזבח, ולפי זה ביאר הגר"ז את מחלוקת **רש"י והראב"ד** בשיטת רבי נחמיה וראב"י **בזבחים** (סה:), דמיצוי עולת העוף נעשה רק בראשו של מזבח, דלרש"י (שם) ד"ה **אלא**, אפשר למצות בסובב ורק לא באמה שמתחת לסובב ולראב"ד דוקא בקרן המזבח, דהראב"ד לשיטתו שאין הבדל בין הג' אמות לשאר המזבח, אך רש"י סבר כרמב"ם דג' אמות עליונות נחשב מקום המערכה ואפשר למצות שם.

(לט) **משנה א'**, והיסוד היה וכו' ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת. לפי הציור שבסוף המסכת, רק אמה על אמה היה חסר, ואם כן אוכל פירושו מחסר. אך לרש"י **זבחים** (נד:). ד"ה **אימא כנגד**, ולרא"ש כאן, שלא היה שם יסוד אלא אמה, אם כן אוכל פירושו תופס. ועיין בעזרת כהנים, דהקשה סתירה בדעת הרמב"ם, שבפ"ב ה"י כתב דלא היה יסוד כלל בדרום ובמזרח, מלבד אמה אחת בכל צד, ובהלכה ט"ז כתב, שבבניית

כהנים (בני יוסף), דלדברי רש"י ור"ע **מברטנורא** [הובאו לעיל באות כו] אף לרבי אליעזר בן יעקב היו ראשי פספסין, דהא המעלה הראשונה היתה עזרת ישראל, ועזרת הכהנים סמוכה אליה ללא היכר.

(כט) **משנה ו'**, **נמצא עזרת הכהנים גבוהה וכו'**. כתב הר"ש לעיל (עמוד א) ד"ה **ודוכן**, דגובה המעלה הראשונה היה אמה אחת, ושלש מעלות הדוכן גובהן היה אמה וחצי, ואם כן יוצא דעזרת הכהנים היתה גבוהה מעזרת ישראל בשתיים וחצי אמות, כי ראש הדוכן היה שוה לשטח עזרת הכהנים. וכתב **התפארת ישראל** (פ"ב מ"ו בועז אות ג'), דלתנא קמא עזרת הכהנים היתה בגובה עזרת ישראל, ולא היתה מעלה בגובה אמה והדוכן עמד על קרקע ישרה בין עזרת ישראל לעזרת כהנים. אבל רש"י **ביומא** (טז:). ד"ה **רבי וכו'** כתב, דאף לרבי אליעזר בן יעקב גובה קרקע עזרת הכהנים היה כ' אמות ומחצה. [דהיינו ו' אמות שעזרת נשים גבוהה מקרקע הר הבית, ועוד ז' אמות ומחצה גובה עזרת ישראל מעזרת הנשים, ועוד מעלה שגבוהה אמה, ועוד ו' אמות שההיכל גבוה מהעזרה]. והקשו **התוס' ישנים ביומא** (שם) ד"ה **אי וכו'**, ממתניתין דידן דמבואר דהיתה גבוהה שני אמות ומחצה מעל עזרת ישראל. וכתב **התפארת ישראל** (פ"ב מ"ו בועז אות ג') כתב, דרש"י לא גרס במתניתין "נמצאת עזרת כהנים גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה".

(ל) **משנה ו'**, **אבא יוסי בן חנן אומר וכו'**. כתב הרמב"ם בפירושו המשניות, דרבנן דפליגי על אבא יוסי סברי דרק שבעה שערים היו בעזרה כדאיתא לעיל (פ"א מ"ד). אבל תוס' בכתובות (קו:). ד"ה **שבעה** כתבו בשם רבינו תם דלא פליגי, ולכולי עלמא היו שלש עשרה שערים אלא ששבעה שערים היו גדולים ושש קטנים, ולרבנן השערים הקטנים אינם חשובים כדי למנותם ולהשתחוות כנגדם, ואבא יוסי פליגי וסובר דהשתחוהו אף כנגד השערים הקטנים.

(לא) **משנה ו'**, **שער העליון**. כתב **התוס' יו"ט** (פ"ב מ"ו) בשם **הראב"ה**, דנקרא שער העליון משום דהר הבית עולה בשיפוע ממזרח למערב, והשער הסמוך לצד מערב היה גבוה מכל השערים. וכתב **התוס' יו"ט בשקלים** (פ"ו מ"ג), דלא נתפרש לאיזה צורך שימש.

(לב) **משנה ו'**, **רבי אליעזר בן יעקב אומר בו המים מפכים**. כתבו הר"ש לעיל (עמוד א') ד"ה **מבפנים והרא"ש**, דהיינו הא דאיתא **ביומא** (עז: עח:), דלעתיד לבא יצא מעיין מבית קדשי הקדשים עד לפתח ביתו של דוד המלך בהר ציון, ובתחילה יהיו המים מועטים, והוא מתגבר והולך עד שבשער העזרה יהיה ברוחב פיו של פך קטן. וכתב **בחידושי הגר"א** (פ"ב מ"ו), דמלישנא דמתניתין "מפכין" משמע דבבית שני היו המים מפכין, ואותו זרם עתיד לצאת לעתיד לבוא מתחת למפתן הבית.

(לג) **משנה ו'**, **שם**. הקשה **התפארת ישראל** (פ"ב מ"ו יכין אות מה), אמאי לא אמרינן דנקרא שער המים על שם המקוה שהיה על גביו כמבואר **ביומא** (יט:).

(לד) **משנה ו'**, **שער יכניה וכו'**. כתב **הרא"ש**, דמתניתין דלעיל (פ"א מ"ה) דשנתה ג' שערים בצפון שער הניצוץ שער הקרבן ושער בית המוקד, הם השערים השונים הכא, אלא שנקראו בשמות אחרים. וכתב **התפארת ישראל** (פ"ב מ"ו יכין אות פ'), דשער הניצוץ דנמנה לעיל ראשון הוא שער יכניה הנמנה אף במתניתין ראשון, ועוד כתב (שם ביכין אות עח), דשער

כמבואר **ביומא** (כד.) והוסיף דהאבנים שנגזזים בכסף גם כן אסורים למזבח מהא דכתיב (בדברים פכ"ז פ"ו) "אבנים שלמות תבנה". וכתב **העזרת כהנים** (בני יוסף), דטעמים אלו הם מלבד טעמא דמתניתין דאינו בדין שיוסף המקצר על המאריך, ודברי תורה כפטיש יפוצץ כמה טעמים.

ד משנה ד, שם. הקשו **התוס' בחולין** (יח.) ד"ה **וכמה**, היאך בנו את המזבח בלי פגימה הא אם יחליקו בברזל איכא אסור ד"לא תניף", ואם על ידי השמיר אי אפשר שלא תחגור הציפורן, וכדאייתא **בעבודה זרה** (נב:) דמשום הכי גזזו החשמונאים אבני מזבח ששקצום היונים. ותיירצו, **דבזבחים** (כד.) מבואר שבנו אותם באבנים קטנות חלקות בלא פגימה, כגון חלוקי אבנים של נחל. וברש"ש תירץ, דאבנים שנפגמו מתחילת ברייתן חשיבי "אבן שלמה". ודקדק כן מלישנא דמתניתין ופגימה לכל דבר, דמשמע דדוקא אם נפגמו על ידי דבר ולא מעצמן. ויעוין **באבי עזרי** (פ"א מבית הבחירה ה"טז) שכתב על דברי הרש"ש, דבודאי אין חילוק אם נפגמו מעצמן לנפגמו על ידי דבר, וישתקע הדבר ולא יאמר.

ה משנה ד, ההיכל פעם אחת בפסח. כתב **התוס' יו"ט** (פ"ג מ"ד), דהיכל היינו כל בניני בית המקדש, ובכלל זה העזרות הלשכות והר הבית. וכתב **העזרת כהנים** (בני יוסף), דהכא מיירי בבנין שבנו עולי עזרא, אבל בבנין הורדוס מבואר בבבא בתרא (ד.) דהחומות היו בנויות מאבני שיש, ולא היו טחים אותן בסיד.

ו משנה ד, רבי אומר וכו'. כתב **הרא"ש**, דתנא קמא פליג ארבי וסבר שלא היו מדיחים את המזבח כל ערב שבת. וכתב **העזרת כהנים** (בני יוסף), דאינו מבורר, ואפשר דאף לרבי מלבנים את המזבח בסיד פעמיים בשנה. אבל ר"ע **מברטנורא** (פ"ג מ"ד) כתב, דרבי לא פליג, אלא אתי להוסיף שבערב שבת היו מקנחים במפה.

ז משנה ה, ושלשה סדרים וכו'. כתב **הר"ש לעיל** (לה:), דג' האונקליות היו סדרים זה מעל זה, על הנמוך תלו כבשים, על האמצעי אלים, ועל העליון תלו פרים. אבל **התוס' יו"ט** (פ"ג מ"ה) כתב בשם **הראב"ה**, דבכל ריבוע עץ היו אונקליות מג' צדדים, למזרח צפון ודרום, ולא קבעו למערב, כדי שהכהנים המפשיטים לא יצטרכו לעמוד כשאחוריהם לקודש הקדשים.

ח משנה ו, ושתים עשרה מעלות וכו'. כתב **בחיורושי הגר"א לקמן** (פ"ד מ"ו), דהמעלות היו כנגד פתח האולם בלבד. אבל **התפארת ישראל** (פ"ג מ"ו יכין אות סא) כתב, דהיו על פני כל רוחב האולם מצפון לדרום.

ט משנה ו, אמה אמה ורובד שלש. כתב **הרמב"ם בפירוש המשניות**, דאיירי בכותל האולם אבל **הרא"ש** כתב, דמיירי במדרגות האולם.

י משנה ז, וחמש מלתראות של מילת היו על גביו. כתב **הרא"ש**, דמילא היינו מין עץ ארוז שגודלים בו עפצים. והקשה **התוס' יו"ט** (פ"ג מ"ז), מאי טעמא לא יהיה אסור משום קרא (בדברים פט"ז פכ"א) ד"לא תטע לך אשרה כל עץ". ותיירץ, דהאיסור דוקא כשהוא בולט בלבד דומיא דאילן. והביא דכן מבואר בדברי **הרמב"ם** (פ"א מבית הבחירה ה"ט). אמנם **העזרת כהנים** (בני יוסף) כתב, דברמב"ם **בפירוש המשניות** מבואר, דהאמלתראות היו בולטות. ובחיורושי **הגר"א** (פ"ג מ"ח) כתב, דאיסור דנטיעת עץ היה דוקא בעומד כדרך נטיעת עץ ולא בשוכב. ועיין לעיל לד. אות כז.

יא משנה ח, גפן של זהב. כתב **הרא"ש בתמיד** (כט.) הביא מהירושלמי **ביומא**

המזבח נותן עץ או אבן בקרן דרומית מזרחית כדי שתשאר בלא יסוד, משמע שרק בקרן דרומית מזרחית לא היה יסוד. וכהאי גוונא יש להקשות בלשון ר"ע **מברטנורא**. והמפרשים (על הרמב"ם שם) נקטו דדעת הרמב"ם כמו הלכה י'. והתוס' יו"ט כתב, דטעו המדפיסים לצייר לרמב"ם, שרק בקרן מזרחית דרומית לא היה יסוד. והעזרת כהנים הוכיח כדברי התוס' יו"ט, **דבזבחים** (נב.) הקשו לרב, דמתניתין שהמזבח ל"ב אורך על ל"ב אורך, משמע שלא נחסר ביסוד, ולדעת המדפיסים שהיה יסוד בדרום ובמזרח, לא קשיא מידי. והגר"א פירש, דנמצא שהיסוד היה ב' אמות אורך בדרום וכן במזרח, שלא נטעה לפרש דרק אמה אחת בכל צד. והחזון איש (זבחים שם) הוכיח כן, **מזבחים** (נג:) שהיו ב' אמות בכל צד דהיינו מלבד קרן צפונית מזרחית עצמה, כך במזרח וכן בדרום, ושלא כתפארת ישראל. **מ משנה א', שם.** דעת רש"י **בזבחים** (נד.) ד"ה **אימר כך** שבקרן מזרחית דרומית מעל גובה ג' טפחים יצא מהמזבח אצטבא לקבל הדם של עולת העוף שלא יפול לארץ. אך התוס' (שם) ד"ה **ואי אמרת**, הביאו בשם ר"ת, שלא היתה בליטה.

דף לו ע"א

א משנה א', אמה. כתב הרמב"ם בפירוש המשניות לעיל (לו.) וביד החזקה (פ"ב מבית הבחירה ה"י-ז), דכל אמות המזבח היו של ששה טפחים, מלבד האמה של גובה היסוד, והאמה של גובה הקרנות, ואמה של בליטת היסוד והסובב, שהיו של חמשה טפחים. אמנם משמעות הגמ' **במנחות** (צז:) דגובה הקרנות וגובה היסוד והבליטה של הסובב היו של חמשה טפחים. ורק בליטת היסוד היה באמה של ששה טפחים. ועיין בכסף משנה ובמשנה למלך (שם).

ב משנה ג', שבו יורדין לשית ומנקין אותו. כתב **הרא"ש**, דנקוהו מנסכי היין שנצטברו שם והיינו כרבי אליעזר ברבי צדוק דסבר בסוכה (מט.), שהשיתין הגיעו עד רצפת שיש, אבל לרבנן שהשיתין יורדין לתהום לא בעי ניקוי. אמנם המלאכת שלמה כתב, דאף לרבנן בעו לנקות את מה שנדבק בכותלי השית. אבל התפארת ישראל (פ"ג מ"ב בועז אות ב) הוכיח מדנקט "שית" ולא "שיתין", וכן מהא דמבואר בסוכה (מט.) דפתח מקום הירידה לשיתין היה בין הכבש למזבח ולא בקרן דרומית מערבית של יסוד המזבח, וכן דלשון מנקים אינו שייך על היין הקרוש שהוציאו, דאותו יין הוציאו ושרפו על המזבח. דמיירי בב' הנקבים **דלעיל** (משנה ב') שדם שיירי הקרבנות יורד בהם.

ג משנה ד, שהברזל נברא לקצר וכו'. הרמב"ם כתב (במורה נבוכים חלק שלישי פמ"ה) דטעם הדבר, משום הרחקה שלא יבואו לעשות בהן צורה ותהיה אבן משכית. והאבן עזרא (שמות פ"כ פכ"ב) כתב, דאינו ראוי דמה שנשאר מן האבן יהיה באשפתות או לעבודה זרה והמקצת יהיה בני מזבח השם. והקשה הרמב"ם בפירוש התורה (שם) דלא לו הטעמים אף שאר מתכות יאסרו במזבח ולא דוקא ברזל, ולכך כתב דעיקר האיסור הוא הנפת הברזל, דדמי לחרב ולכך שאר מתכות כגון כסף וזהב שרי. והוסיף, שבבית המקדש לא היו כלי ברזל מלבד סכינים כי השחיטה אינה עבודה, והקשה המשך חכמה (שם), מהא דמבואר בעבודה זרה (מג.) דאת המנורה עשו מלכי החשמונאים מברזל, וסדור המנורה עבודה היא

כלפי הספר. אבל כתב, דלא נהגו כן אלא עבדינן ליה לצד חוץ.
(יז) משנה א', שם. בשיר השירים רבה (פ"ג פ"י) איתא, דבבית ראשון אפילו מאחורי הדלתות היה ניטוח בזהב. והקשה העזרת כהנים (בני יוסף), אמאי נשתנה בית שני מבית ראשון, ואף לטעמא שהובא לעיל (אות טו) דאינו נראה, אכתי קשה דאם כן אמאי עבדו הכי בבית ראשון.

(יח) משנה א', רבי יהודה אומר וכו'. כתב העזרת כהנים (בני יוסף), דלדעת רבי יהודה דהדלתות הפנימיות היו כנוסות תוך הפתח, צריך לומר דכותל ההיכל היה מצופה בזהב.

(יט) משנה א', שתים לדלת אחת ושתי דלתות לאחרת. כתב המלבי"ם ביחזקאל (פמ"א פכ"ד), דאף דקרא מפורש כרבי יהודה, סבירא ליה לתנא קמא דקרא מיירי בבית המקדש השלישי לעתיד לבא, אבל בבית שני לא היו הדלתות עשויות מב' חלקים. ואף לרבי יהודה בבית שלישי הדלתות יעמדו בתחילת הפתח, ובבית שני היו כנוסות חצי אמה בתוך הפתח.

(כ) משנה ב', ושני פשפשין וכו' אחד בצפון אחד בדרום. כתב הבית דוד (פ"ד מ"ג), דלרש"י בבבא מציעא (לג): ד"ה אחד יורד, הפשפשים היו בכותל המזרחי שבין ההיכל לאולם, בחמש אמות הסמוכות לפתח ההיכל מכאן ומכאן. אבל התוס' יו"ט (פ"ד מ"ב) כתב בשם הראב"ה, שהפשפשין היו רחוקים מן שער הגדול דבהם נכנסו לתא והתאים היו מחוץ לחומת ההיכל כדחשיב התא שש וכותל היכל חמש נמצא שרחוקים היו.

(כא) משנה ב', שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם וכו'. כתב הראב"ד בתמיד (ל:), דהשכינה נכנסת דרך פתח זה ולכן לא יתכן דיכנסו ויצאו בו. עוד כתב בשם רבו, דה' מתוועד שם עם העליונים לגזור גזרות ולעסוק בצרכי העולם.

(כב) משנה ב', רבי יהודה אומר וכו'. כתב העזרת כהנים (בני יוסף), דהאי פלוגתא תלויה במאי דפליגי (במשנה א'), דלרבי יהודה הדלתות הפנימיות לא נפתחו לתוך ההיכל, ולכך אין צורך שפותח הדלתות יכנס להיכל, ועל כן אסור להכנס להיכל דהווי שלא לצורך. אבל לרבנן הכהן היה צריך להכנס להיכל כדי לפתוח את הדלתות הפנימיות שיכנסו את כותל ההיכל המזרחי, ועל כן נכנס לשם דרך התא.

דף לז ע"א

(א) משנה ג', ל"ח תאים היו שם. דעת רש"י ביחזקאל (פמ"א פ"ו), דהמקום שנקרא "תא" היו חמשה תאים מחולקים ממזרח למערב כל אחד באורך י"ב אמות על ו' אמות, וביניהם ה' אמות. וכן מבואר ברא"ש (במשנה ד'), וכל מקום שכתוב כותל היה סתום לגמרי. אבל הרמב"ם בפירוש המשניות כתב, דהחמש תאים היו מחולקים מצפון לדרום ואורכם לכל אורך ההיכל וקודש הקדשים ממזרח למערב, וכותל ההיכל וכותל התא וכן כותל המסיבה והמסיבה נחשבים גם הם תאים. וכתב התוס' יו"ט (פ"ד מ"ג), דלפירוש רש"י המסיבה לא היתה מקורה ומשם הגיע אור אל כל התאים, אך לפירוש הרמב"ם צריך לומר שהיו ארובות זו על גב זו ומשם הגיע אור לכל התאים.

(ב) משנה ג', ושלשה פתחים היה לכל אחד וכו'. כתב התפארת ישראל (פ"ד מ"ג יכין אות כו), דאין זה בדוקא, דהא לתאים לא היה פתח בתקרה, וכן ג' התאים שבזוית צפונית מזרחית, דאין צורך בפתח לצד מזרח, חוץ

(פ"ד ה"ד), ששלמה המלך נטע בחכמתו גפן של זהב בבית הראשון, והיתה מוציאה פירות כל שנה בנס, וכשנכנסו עובדי כוכבים למקדש יבש הגפן, ובבית שני שמו גפן של זהב במקומו. וכתבו הרמב"ם בפירוש המשניות ור"ע מברטנורא (פ"ג מ"ח), שהיה מיועד לכל הרוצה להתנדב זהב לבדק הבית, היכל שהיה מצופה זהב, לתלות עליו כמין גרגיר או עלה של זהב. אך התוספות חדשים כתב, שהיה מזה פרנסה לכהנים וכדאיתא ביומא (כא:): שבבית ראשון היה בו כל מיני מגדים של זהב, ומהן היה פרנסה לכהונה, והוא הדין בבית שני. וכתב האור שמח (בהוספה להלכות מעילה נדפס בסוף זמנים), דאף להסובר בפסחים (נו). דמועלין בגידולים, הכא שרי משום דעיקר גדוליהן נעשה על ידי נס. אמנם בתפארת ישראל (פ"ג מ"ח יכין אות פ) כתב, דאף שגדל בנס אסור, אלא האנשים שנדבו את הזהב נדבו לבדק הבית, ועבדו תנאי שהמותר יפול לכהנים.

(יב) משנה ח', שם. כתב הרמב"ם בפירוש המשניות, דעבדו הכי כדי להתברך כגפן, שכנסת ישראל נמשלה לגפן. והתוספות חדשים פירשו לשיטתם [עיינן באות הקודמת], דהוא רמז שהכהנים אסורים ביין בשביל שעובדים עבור כלל ישראל. ועם כן ראוי שירחמו עליהם ישראל לפרנסם, והתפארת ישראל (פ"ג מ"ח יכין אות עח) כתב, על פי מאי דאיתא בחולין (צב). דהגפן נמשלה לתורה, וכמו שהגפן צריך תמיכה להגביהו, כך צריך לתמוך בלומדי התורה, שאם אין קמח אין תורה, והכהנים שומרים את כרם התורה, כדכתיב "כאשר יורו אתכם הכהנים, יורו משפטיך ליעקב ותורתך ישראל".

(יג) מעשה היה ונמנו עליה שלש מאות כהנים לפנותה. מבואר בתמיד (כט:), דהוי גוזמא. וכתב המפרש ד"ה שלש, דהוא משום שאם היתה טעונה כל כך שצריכה ג' מאות כהנים לפנותה עלולה היתה להשבר, ובודאי שלא היו ממתנינים כל כך.

פרק פתחו של היכל

דף לו ע"ב

(יד) משנה א', פתחו של היכל וכו' בעירובין (ב). ילפינן מכאן דרק עד גובה עשרים אמה חשיב פתח. וכתב בחידושי הר"ן (שם) דמוכח משום דאי אף למעלה מעשרים אמה חשיב פתח, היה מן הראוי שבבית המקדש יגביהו את הפתח כדי לנאותו.

(טו) משנה א', שכל הבית טוח בזהב חוץ מאחר הדלתות. כתב ר"ע מברטנורא (פ"ד מ"א), דהיינו משום דהכותל שמאחורי הדלתות לא היה נראה.

(טז) משנה א', שם. כתב הבית שאול (פ"ד מ"א), בשם הגר"א, דמהכא מוכח דזה קלי ואנהווי שייך דוקא המקום הנראה אבל דבר שאינו נראה אין ענין להתנאות. וכן הביא מהתוס' במנחות (לב:): ד"ה הא, דבדבר מכוסה כגון פרשיות התפילין אין דין זה קלי ואנהווי, אך המרדכי (סוף הלכות קטנות, הובא בדרכי משה אורח חיים סימן ר"ס סקל"ב) כתב, דמצוה מבחוץ וכל שכן מבפנים, שהרי כותלי בית המקדש הפנימיים טוחים בזהב טהור. וברמ"א (אורח חיים סי' קמו סעי' א) הביא מהמרדכי במגילה (אות תתל"ד) שצריך שהצד ההדור של מעיל ספר התורה יהיה

מהתא התחתון דמבואר לקמיה שהיו בו ה' פתחים.

ג משנה ג', ובקרבן מוזרחית צפונית היו חמשה פתחים וכו'. למאי דפירשו רש"י והרא"ש [עיינין באות א'] אתי שפיר, שהיה לו פתחים לארבעת צדדיו ואחד לתא שמעליו, אך לפירוש הרמב"ם צריך לומר, שמדובר על התא שנקרא "מסיבה" ובקומה האמצעית, וכן מפורש ברמב"ם, והקשה התוס' יו"ט (פ"ד מ"ג) דלפי זה אין התא ממש בקרבן, ועוד הרי אין פתח מהמסיבה אל הפשפש ואל ההיכל, אלא צריך לדחוק שמתייחס לכל הפתחים שאפשר להגיע אליהם, ועוד, דאם כן אמאי לא מנו במתניתין את הפתח לכותל התא ולכותל ההיכל, שאף הם תאים לפירוש הרמב"ם, וכתב דיש ליישב, דהם לא היו חשובים כמו הפשפש וההיכל, ועיינין שם שהארריך טובא.

ד משנה ד', תחתונה חמשה רובד ששה וכו'. כתב הרא"ש, דמיירי בתאים שסביב ההיכל. אבל הרמב"ם בפירוש המשניות ובהלכות (פ"ד מבית הבחירה ה"ט) ור"ע מברטנורא (פ"ד מ"ג) כתבו, דמיירי בגוזזטראות שמחוץ לכותל המסיבה. והקשה לפירושם העזרת כהנים (בני יוסף), מהא דמבואר בבבא בתרא (סא). דיציע היינו תא, ואם כן קרא ומתניתין מיירי בתאים שסביב ההיכל ולא בגוזזטראות שסביב כותל המסיבה. וכתב, דעל כרחק היה לרמב"ם גירסא אחרת, ועיינין שם האריך.

ה משנה ה', ולולין היו פתוחים וכו' כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדשי הקדשים. הקשה בחידושי הגר"ח על הש"ס (סימן שכא), אמאי הוצרכו לטעם כדי שלא יזונו את עיניהם, תיפוק לה בהא דזר הנכנס למקדש בכרת, ומבואר בשבועות (יז): דבביאה שלא כדרך פטור, ואם כן איכא למימר שהיו צריכים להכניס את האומנים דרך הלולים, כדי שלא תהיה ביאה כדרכה. ותיריך, דמוכח מהכא דכיון דשרי לשהות שם לצורך תיקון קודש הקדשים, אף הכניסה לשם מותרת. אמנם הצ"ח בפסחים (כו). כתב, דמתניתין נקטה להאי טעמא, לבאר אמאי שילשלו את האומנים בתיבות, אבל הלולים נצרכו אף בלאו האי טעמא, כדי שלא יצטרכו האומנים להכנס למקדש כדרך.

ו משנה ו', האוטם שש אמות. כתב הרמב"ם בפירוש המשניות, שהוא בנין אטום שבונים בתוך הקרקע לסיוד. והקשה הרא"ש, דאוטם אין משמעותו יסוד, ועוד, אמאי מנו מדת היסוד הרי אינו נראה כלל. ועוד, דלבנין גבוה כל כך בודאי היה צריך יסוד עמוק יותר מו' אמות. ולכך פירש, דמעל הקרקע היה בנין אטום ו' אמות. ובביאור דברי הרמב"ם כתב התוס' יו"ט (פ"ד מ"ז), דגובה האולם וההיכל מעזרת ישראל היה ו' אמות והוא האוטם, ושייך בו לשון בנין אף שהיה בגובה ההר, ומשום דעשו לו חומת בנין סביב לו כדי שלא ימוט העפר, וכתב דכן מדוקדק לשון הרמב"ם (פ"ד מבית הבחירה ה"ג) דכתב, "בנו גובה שש אמות אטום כמו יסוד לו". דהיינו מבפנים הוא נראה כמו יסוד כאילו הוא חלק מגוף הקרקע, אבל אינו יסוד ממש שמבחוץ הוא נראה גבוה מעל פני הארץ.

ז משנה ו', ואמה כליא עורב. כתב הרא"ש, שעשו טבלאות של ברזל ובהם קבועות מסמרות חדים למנוע מהעורבים לשכון שם כדי שלא יביאו את הטומאה. ומביא שהערוך פירש, שעשו צורה להבריא את העופות כדרך שעושים שומרי הפירות. והרמב"ם בפירוש המשניות כתב, דהוא טס של ברזל כמו סייף, והעופות לא ינורו עליו מפני שמחתכים רגליהם.

ח משנה ו', שם. כתבו התוס' בערכין (ו). ד"ה כגון, בשם הערוך, דכליא עורב עשו רק בבית שני, אבל בבית ראשון מחמת רוב הקדושה שהיתה בו לא היו צריכים כליא עורב. אבל תוס' נקטו דאף בבית ראשון עבדו כליא עורב, והקשו מהא דמבואר במועד קטן (ט), דשלמה המלך דבנה בית ראשון עשה כליא עורב, ותיירצו, דאיכא למימר דשלמה היה ירא שמא לא תהא קדושה על הבית ולכך עשהו, אבל לאחר שראה שהיה קדוש הסיר אותו.

ט משנה ו', שם. כתב הרמב"ם בפירוש המשניות, דהניחו את הכליא עורב על המעקה שהיה בגג העליה. אבל הרא"ש כתב, דהיו מניחים אותו על הגג.

י משנה ז', ובית הורדת המים. כתב הרא"ש, דאחר הכותל הדרומי של התאים היה מקום שנקרא בית הורדת המים, שדרכו נמשכו המים ממעיין מי נפתוח לים של שלמה ששימש מקוה לכהנים. אבל התפארת ישראל (פ"ד מ"ו יכין אות סח) כתב, דגג ההיכל וגגות התאים הדרומיים היו משופעים והיו יורדים כל מימי הגג לבית הורדת המים.

יא משנה ז', בית החליפות ששם גונזים את הסכינין. כתב הר"ש לעיל (לו): ד"ה סכינים, דנקרא חליפות משום דסכיין בלשון ערבי קרוי חלפא. ור"ע מברטנורא (פ"ד מ"ז) כתב, שהוא לשון רומי. והקשה השושנים לדוד, אמאי הוצרכו לפרש כן, הא מצינו בקרא (עזרא פ"א פ"ט) דסכיין נקרא חלף.

פרק כל העזרה

דף לו ע"ב

יב משנה ב', והמותר בין הכבש לכותל ומקום הנסיון. כתב הרא"ש בשם רש"י ביומא (טז): ד"ה והמותר, דשיעור השולחנות מפורש בקרא (יחזקאל פ"מ פמ"א) ארבע אמות. וברש"י (שם) בד"ה רובא כתב לחד פירושא, דנשאר כ"א אמות מתך הכ"ה אמות ויש לחלקו בשוה דהיינו י' וחצי אמות לריוח שבין הכבש והכותל, וי' וחצי הנותרות שייכות למקום הנסיון. אבל הרמב"ם (פ"ה מבית הבחירה הי"ד) כתב, שהיו שמונה שולחנות שכל אחד מהם היה רחב אמה, והם נכללים בשמונה אמות שבין הטבעת לנסיון, ואם כן הכ"ה אמה התחלקו י"ב וחצי אמה למקום הנסיון, וי"ב וחצי אמה לריוח שבין הכבש לכותל.

יג משנה ג', שש לשכות היו בעזרה. כתב הרמב"ם (פ"ה מבית הבחירה הי"ז), דכל הלשכות היו בעזרת ישראל. וכתב התפארת ישראל (פ"ה בועז אות ב'), דאינו מסתבר דהא רוחב עזרת ישראל היה י"א אמות, אלא כונת הרמב"ם דהלשכות היו בשטח שממערב לשער נקנור שהתחיל בעזרת ישראל, אך נמשכו אף לעזרת הכהנים. ומוסיף, היו לשכות נוספות בעזרה כמבואר לעיל (פ"א מ"א) כגון לשכות בית המוקד, ולא הוזכרו כאן משום דלא היו פתוחות לעזרה. וכן לשכת פנחס המלביש ולשכת עושי חביתין שהזכרו שם (משנה ד'), איכא למימר דהיו בעובי חומת העזרה, ולא בתוך העזרה ממש.

יד משנה ג', לשכת הפרווה. כתב הרא"ש, דאיתא ביומא (לה). דפרווה הוא אנגוזא וכתב ברש"י (שם) ד"ה פרווה, דהוא מכשף. והוסיף הרא"ש,

מסתבר שישתמשו באותו פתח הואיל והוא מטונף מן האברים.

(ט) משנה ד', לשכת העץ. כתב הראב"ד (פ"א מבית הבחירה ה"ט), דנקראת כן משום שהיתה עשויה מעץ. וליכא איסורא ד"לא תטע", משום שהיתה בנויה במקום שמותר לבנות מעץ. ובכסף משנה (שם) כתב, שהלשכה לא היתה קבועה בבנין ולכך ליכא איסורא. עוד כתב, שהלשכה לא היתה עשויה מעץ אלא מאבנים, ונקראת לשכת העצים משום שלפעמים הניחו בה עצים.

(כ) משנה ד', לשכת הגולה. כתב הרא"ש, דנקראת כן על שם הבור שכרו עולי גולה. והקשה התפארת ישראל (פ"ה מ"ד יכין אות כט), דאת כל המקדש והלשכות עשו עולי גולה ואמאי נתייחדה לשכת הגולה לקרותה על שם. ובתוס' יו"ט (פ"ה מ"ד) הביא מהראב"ה, שנקראת על שם בור שכרו בבית שני, על מנת לשקע את מי הכיור משום שלא היה את הים שעשה שלמה בבית ראשון.

(כא) משנה ד', לשכת הגזית. כתב התפארת ישראל (פ"ה מ"ד יכין אות לב), דנקראת כך משום דנבנתה מאבני גזית, ואף דכל המקדש נבנה מהם, נקראת כן משום שבנאוה מאבני גזית מרובעות לכבוד הסנהדרין שישבו שם.

(כב) משנה ד', ויום טוב היו עושים. כתב התוס' יו"ט (פ"ה מ"ד), דאת המשתה עשו הכהנים שלא נמצא בהם פסול. אבל התפארת ישראל (פ"ה מ"ד יכין אות לו) כתב, דחכמי הסנהדרין עשו משתה, אם כל הכהנים שנבדקו על ידם באותו יום נמצאו כשרים.

(כג) משנה ד', בית קדשי הקדשים. כתב בחידושי הגר"א (פ"ה מ"ד), דהיינו בית המקדש כולו, ונקרא קדשי הקדשים ביחס לעשר קדושות שישנן בארץ ישראל, כמבואר בכלים (פ"א מ"ו-ט).

שהיה ישראל משום שאם היה נכרי לא היו מניחים אותו להתעסק בבנין המקדש. והקשה המאירי ביומא (שם), היאך קראו ללשכה על שם מי שעסק בכישוף. ותירץ, דקראו בשמו ללאחר שחזר בתשובה. ור"ע מברטנורא (פ"ה מ"ג) כתב, דפרוה בנה לשכה זו על ידי כישוף. והקשה התוס' יו"ט (שם), היאך היו מקיימים בבית המקדש בנין שנבנה על ידי מכשף. ותירץ התפארת ישראל (פ"ה מ"ג יכין אות ב), דפרוה היה אומן גדול והעלה מים על גג הלשכה באומנות גדולה ומופלאה, על ידי שהעלה צינורות בעובי הלשכה, וקראוהו "מכשף", כיון שהיה דומה שנעשה על ידי כישוף.

(טו) משנה ג', שם היו מולחין עורות קדשים. הקשו התוס' במנחות (כא:): ד"ה בלשכת, מהא דמבואר דבלשכת המלח מלחו את העורות. ותירצו, דאין כונת הברייתא כן, אלא דמשם היו נוטלים מלח למלוח את העורות שבלשכת בית הפרוה.

(טז) משנה ג', שם. הקשה בחידושי הגר"ז במנחות (כא:), היאך הותר למלוח את עורות הכהנים במלח הקדש, הרי העורות היו חולין גמורים אחר שניתנו לכהנים כמבואר בזבחים (קג).

(יז) משנה ג', ומשם מסיבה עולה לגג בית הפרוה. כתבו התוס' ביומא (לא). ד"ה וכולן, דאף דגגין ועליות לא נתקדשו, הכא הגג נתקדש כיון שהיה שווה לקרקע העזרה. והא דלא נכנסו לבית הטבילה מן העזרה, אלא דרך המסיבה מלשכת בית המדיחין, היינו משום צניעות הכהן גדול הטובל שם ביום הכיפורים.

(יח) משנה ג', שם. כתב התוס' יו"ט (פ"ה מ"ג), דצריך לומר דהיו ב' פתחין ללשכת המדיחים, בפתח אחד נכנס כהן למסיבה העולה לגג בית הפרוה, ובשני היו מכניסים ומוציאים את אברי הקרבן שהדיחו, משום דלא

הדרן עלך כל העזרה וסליקא לן מסכת מדות וסדר קדשים

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרן היומני" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומני ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ז

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ה"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 shbrma@gmail.com

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>